

Nunanut allanut tunngasutigut naalackersuinikkut ingerlatsinermi iliuusissaq aamma nassuiaat

Naalackersuisut Siulittaasuannit

<u>IMMIKKOORTOQ 1</u>	3
<u>1. Aallaqqaasiut.</u>	3
<u>2. Takorluuqaq 2050 aamma nunanut allanut tunngasutigut naalakkersuinikkut iliuusissami pingaarnertut anguniakkat.</u>	4
<u>3. Nunanut allanut sillimaniarnermullu tunngatillugu naalakkersuinikkut ingerlatsineq.</u>	5
<u>4. Silap pissusaata allannguutai.</u>	6
<u>5. Niuernermik inuussutissarsiutinillu siuarsaaneq.</u>	6
<u>6. Issittumi suleqatigiinneq.</u>	7
<u>7. Kalaallit Nunaata aamma USA-p akornanni suleqatigiinneq.</u>	7
<u>8. Kalaallit Nunaata aamma EU-p akornanni suleqatigiinneq.</u>	7
<u>9. Nunat avannarliit suleqatigiinnerat.</u>	8
<u>10. FN</u>	8
<u>11. Nunanut Allanut Pisortaqarfik</u>	8
<u>IMMIKKOORTOQ 2</u>	9
<u>1. Nunanut allanut sillimaniarnermullu tunngatillugu naalakkersuinikkut ingerlatsineq.</u>	9
<u>1.1 Sillimaniarnermut tunngatillugu naalakkersuinikkut ingerlatsinermi anguniakkat ilai.</u>	9
<u>1.2 Nunap ilaanut aamma immami oqartussaassutsimut tunngatillugu anguniakkat ilai.</u>	10
<u>2. Silap pissusaata allanngornera.</u>	11
<u>2.1. Gassit nunarsuup silaannartaanut aniatinneqartut annikillisinnissaat pillugu anguniakkat ilai.</u>	11
<u>2.2 Kalaallit Nunaanni silap pissusaata allanngorneranut naleqqussarneq.</u>	11
<u>3. Niuernermik aamma inuussutissarsiutinik siuarsaaneq.</u>	12
<u>3.1 Nunani tamalaani suleqatigiinnerup iluani anguniakkat ilai.</u>	12
<u>3.2 Illugiilluni niuernermik ingerlatsinermi anguniakkat ilai.</u>	13
<u>3.3 Kalaallit Nunaannut aningaasaliissuteqarsinnaasut kajumissuseqalertinniarnersa iluanni anguniakkat ilai.</u>	13
<u>3.4 Avammut niurnerup siuarsarnerani anguniakkat ilai.</u>	14
<u>4. Issittumi suleqatigiinneq.</u>	14
<u>4.1 Issittumi suleqatigiinnermi anguniakkat ilai.</u>	15
<u>4.2 Issittumi Suleqatigiinneq</u>	18
<u>5. Kalaallit Nunaata USA-llu akornanni suleqatigiinneq</u>	18
<u>5.1 Sakkutooqarnermut tunngasutigut USA-mik suleqateqarnermi anguniakkat ilai.</u>	20
<u>6. Kalaallit Nunaata aamma EU-p akornanni suleqatigiinneq.</u>	20
<u>6.1. Anguniakkat ilai – OLT-mik aqqissuussineq (Nunat imarpiup illuatungaaniittut & Nunat Immikkortui).</u>	21
<u>6.2 Suleqatigiinnissaq pillugu isumaqatigiissummi anguniakkat ilai.</u>	22
<u>6.3 Aalisarneq pillugu isumaqatigiissummi anguniakkat ilai.</u>	22
<u>6.4 Kalaallit tunisassiaannik EU-p iluani niuernermut eqqussisinnaanermi anguniakkat ilai.</u>	23
<u>6.5 EU-mi suliassat pillugit suleqatigiinnerup iluani anguniakkat ilai.</u>	24
<u>6.6 Kimberleym (KP) ingerlatsinermi anguniakkat ilai.</u>	25
<u>7. Nunani Avannarlerni suleqatigiinneq.</u>	25
<u>8. FN</u>	26
<u>8.1 FN-imi inuit pisinnaatitaaffii pillugit sulinermi anguniakkat ilai.</u>	26
<u>8.2 FN-imut nunallu inoqqaavimut tunngatillugu anguniakkat ilai.</u>	27
<u>8.3 Anguniakkat.</u>	28
<u>9. Ineriartortitsineq pillugu naalakkersuinikkut ingerlatsineq</u>	28
<u>9.1 Ineriartortitsineq pillugu naalakkersuinikkut ingerlatsinerup iluani anguniakkat ilai.</u>	29
<u>10. Nunanut Allanut Pisortaqarfiup iluani aqqissugaaneq</u>	30

IMMIKKOORTOQ 1

1. Aallaqqaasiut.

Nunarsuup ilaa inuuffigisarput nunanit tamalaanit soqutigineqarnera ukiuni makkunani annertusiartorpoq. Tamatumunnga ilaatigut pissutaavoq aatsitassanik uuliamillu pisariaqartitsineq, kiisalu ilaatigut silap pissusaata allanngornera pissutigalugu ajornannginnerusumik arlaatigut qanoq iliuuseqarsinnaalerneq. Nunat arlallit 2008-mili issittoq pillugu angorusutatigut suleriaasissartik aallartereersimavaat imaluunniit naammassereersimavaat. Tassani pineqarput EU, USA, Canada, Rusland, Finland aamma Norge. Danmarkip aamma Kalaallit Nunaata ataatsimoorlutik sammisassat soqutigisatik 2008-mi erseqqissarpaat. Tamatuma kingorna sulinerup maannakkut inernerivaa, Issittoq pillugu Naalagaaffeqatigiit iliuusissaat.

Kalaallit Nunaannut soqutiginninnerup annertunerulerneranut Namminersornerup eqqunneqarnera ilapittuutaavoq. Nunanut allanut tunngasutigut naalakkersuinikkut kalaallit soqutigisaasa qanoq illersorneqarsinnaanerannut iluaquserneqarsinnaanerannullu tunngatillugu Naalakkersuisut ingerlataannik pilersaarutaannillu saqqummiisumik, nunanut allanut tunngasutigut naalakkersuinikkut kalaallit iliuuseqarnissaat pisariaqartinneqarpoq. Issittumut aamma Kalaallit Nunaannut soqutiginninneq inuiannut kalaallinut taakkulu naalagaaffittut ineriartornissaannut tigussaasumik periarfissanik timitaliinissaq pingaaruteqarpoq.

Namminersorlutik Oqartussanik ineriartortitsinerput assigalugu, nunanut tamalaanut tunngatillugu suliaqarnitta aamma annertusarneqarnissaa ineriartortinneqarnissaalu pisariaqarpoq. Soqutiginninnerup annertusiartornera arlalitsigut malugisinnaalereerparput, aammali suliaqarfiit allat iluanni avataaneersut aningaasaliissuteqartarnerat annertusiartortillugu nunat allamiut soqutiginninnerat aningaasaqarnitsinni tamanut pitsaanerpaasumik ukiuni aggersuni takuneqarsinnaasariaqarpoq.

Iliuusissami matumani siunertaq ilaatigut tassaavoq, piffissaq ungasinnerulaartoq isigalugu nunanut allanut tunngatillugu suliaassat pillugit naalakkersuisooqatigiit 2009-mi isumaqatigiissutaata erseqqissarneqarnissaa, tassungalu peqatigitillugu naalakkersuinikkut ingerlatsisut assigiinngitsut piffissaq ungasinnerusoq isigalugu suliaassanik pingaarnersiuisarnissaannut tunngavissanik pilersitsinissaq.

Naalakkersuinikkut ingerlatsinerup taassuma tutsuiginartumik sunniuteqarluarnerpaamillu ingerlanneqarnissaa nunanut allanut tunngasutigut naalakkersuinikkut ingerlatsinermi iliuusissap qulakkiissavaa, nunanilu tamalaani atassuteqaatit eqqarsaatigalugit ataavartitsinissaq pisariaqartoq qulakkiissallugu.

Pingaarnertut iliuusissatut anguniakkat, Kalaallit Nunaata aamma Danmarkip namminersorneq pillugu isumaliogatigiissitaasa isumaliutissiissutaanni takuneqarsinnaasut:

- Kalaallit Nunaanniittut tamarmik pitsaasumik inuunissaat, inuit pinngortitarlu pillugit nunat tamat isumaqatigiissutaat ataqqillugit.
- Kalaallit Nunaata nunataanut inuinnullu nunat tamat ataqqinninnissaat.
- Kalaallit Nunaannut tunngassuteqartunik isumannaallisaanikkut apeqqutit pillugit isumaqatigiinniarnerni pimoorussilluni peqataanissaq.
- Imminut akilersinnaasumik piniarnermik, aalisarnermik niueqateqarnissamillu isumaqatigiissummik naalackersuinikkut ingerlatsinissap atorluaanissallu pilersinneqarnissaa, tassunga pingaartumik ilanngullugu EU-mut atassuteqaatinik nukittorsaanissaq.
- Kalaallit pingaartitaat, nalilersuisarnerat isumaallu pillugit nunat tamalaat ingerlatseriaasiata sunnernerneqarnissaa – tassa nunani avannarlerni, Issittumi, FN-imi il.il., sunnerlugit.
- Uuliasiornerup aatsitassarsiornerullu iluanni periarfissat ineriartortinneqarnissaannut, kiisalu tunisassiornerit allat ineriartortinneqarnissaannut nunat assigiinngitsut aningaasaleeqataasinnaanerisa anguniarneqarnissaat.
- Kalaallit Nunaannut tassanilu inunnut attuumassuteqartunik Kunngearfiup Danmarkip nunanik assigiinngitsunik isumaqatigiissutaanut aamma nunanut allanut tunngasutigut naalackersuinikkut ingerlatsineranut sapinngisamik annerpaamik kalaallit sunnuteqarnissaat.
- Inuit pisinnaatitaaffiisa nalinginnaasut, pingaartumillu nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffiisa atuutsinneqalernissaannut tapersersuinissaq.
- Nunani tamalaanisut qaffasitsigisumik isumaqatigiinniarnikkut piginnaasat il.il. inerisarneqarnissaat.
- Inuinnaat oqaloqatigalugit Kalaallit Nunaata nunanut allanut tunngasutigut ingerlatsinerata ineriartortinneqartuarnissaa.
- Nunani tamani eqqissisimanerunissap paasinnittaaseqarnerunissallu ineriartortinneqarnissaanutt kalaallit peqataanissaat.

Nunanut allanut tunngasutigut naalackersuinikkut iliuusissami matumani ukiut tulliuttut qulit sammeneqarput. Tassani nunanut allanut tunngasutigut naalackersuinikkut ingerlatsinermi sammisat pingaarnersaasut ullumikkut Naalackersuisunit soqutigineqartut erseqqissarneqarput, taakkulu ukiut tulliuttut qulit ingerlanerini Kalaallit Nunaata naalackersuinikkut, aningaasarsiorneqarnikkut inuttullu siunissami ungasinnerusumi periarfissaanut aalajangiisuussasut naatsorsuutigineqarpoq.

Nunanut allanut tunngasutigut naalackersuinikkut ingerlatsineq pillugu nassuiaat 2011-mi ataatsimiinnermi pisarnertut oqallisigisassanngorlugu Naalackersuisunit saqqummiunneqassaaq.

2. Takorluuqaq 2050 aamma nunanut allanut tunngasutigut naalackersuinikkut iliuusissami pingaarnertut anguniakkat.

Anguniakkat erseqqissarniarlugit, taamalu suliniutaasussatut pisariaqartinneqartut ukiut qulit tulliuttut ingerlanerini aallartinneqartussat erseqqissarniarlugit Kalaallit Nunaata 2050-imi qanoq

inissisimanissaanut takorluugaq matumani saqqummiunneqarpoq, tassa Kalaallit Nunaata nunani tamalaani inissisimanera qitiutillugu.

TAKORLUUGAQ 2050

Kalaallit Nunaat 2050-imi tassaavoq, nammaqatigiinneq, ataatsimoorneq oqaluttuarisaanikkullu peqatigiilluarneq tunngavigalugit Naalagaaffeqatigiinnermi inatsisitigut nutarterneqarsimasumi naalagaaffiit namminersortut pingasuusut ilaat ataaseq. Kalaallit Nunaanni tunisat ataatsimut nalingat inunnut ataasiakkaamut agguarneqarnerat nunanut avannarlernut allanut assersuunneqarsinnaavoq. Inuiaqatigiit pigissaartut ataqatigiilluartullu aamma isertitatigut periarfissatigullu naligiimmik atugaqartut.

Takorluugaq 2050 angusinnaajumallugu pingaarnertut anguniagaq ukiuni tulliuttuni qulini imaattariaqarpoq:

Namminersorlutik Oqartussat naalagaaffimmut aningaasarsiornikkut allanik isumalluuteqanngitsumut ineriartortinneqarnerisa siuarsarneqarnerannut tunngatillugu suliniutit siunnerfeqartut pingaarnersiornerat tassaavoq:

- Aatsitassarsiornerep aamma isumalluutit uumaatsut iluanni siunissamut ungasissumut aningaasaliineq.
- Ilaatigut erngup nukinganik nukissiorfiit tunngavigalugit Kalaallit Nunaata suliffissuaqarnikkut ineriartortinneqarneranut aningaasaliineq.
- Suliaqarfiit pingaartinneqartut iluanni sulisinnaasunut immikkut ilinniarsimasunut avataaneersunut ammaassineq.
- Ilinniartitaanikkut suliniutit nalinginnaasut pitsaanerulersinneqarnissaat nukittorsarneqarnissaallu.
- Ilinniartitaanerup aaqqissuussaanerani, ingerlatsivinni naalackersuinikkullu oqallinnermi nunani tamalaani piginnaasatigut siunnerfeqartumik pingaarnersuineq.

Nunanut allanut tunngasutigut naalackersuinikkut ingerlatsinermi pingaarnertut suliniuteqarfissat pillugit iliuusissat anguniakkallu takussutissartaat tulliuttumi naatsumik allaaserineqarput.

Nassuiaatip matuma immikkoortuata aappaani pingaarnersuineranut tunuliaqutaasut allaaserineqassapput. Aamma Nunanut allanut Pisortaqarfik qanoq aaqqissugaanersoq erseqqinnerusumik allaaserineqassaaq.

3. Nunanut allanut sillimaniarnermullu tunngatillugu naalackersuinikkut ingerlatsineq.

Iliuusissat anguniakkallu

- Kalaallit Nunaat Issittumi Siunnersuisoqatigiinnut pimoorussilluni peqataanermigut issittumut akkerliiffiunngitsumut eqqissisimasumullu ineriartortitseqataassaaq, tassa siunnersuisoqatigiit piginnaatitaanerata aamma siunnersuisoqatigiit suleriaasiata nukittorsarneqarnissaannut tunngatillugu pingaarnersiuinermut tamanna aalajangiisuusaaq.
- Qalasersuaq kaajallallugu aqutsinermi Ilulissani Nalunaarutip aallaaviunissaanut Kalaallit Nunaat pimoorussilluni tapersersuissaaq.
- Aningaasarsiornikkut immikkut oqartussaaffigisap 200 sòmiliusup illersorneqarsinnaasumik aqunneqarlunilu iluaqutigineqarnissaa, kiisalu Canadamik, Islandimik aamma Norgemik killiliinerit pillugit isumaqatigiissutit naapertorlugit.
- Qeqertaq Tartupaluk pillugu oqartussaassuseqarnermut apeqqutip Canada peqatigalugu qulaajaaffigineqarnissaa.
- Immami oqartussaassuseq pillugu isumaqatigiissummut aamma nunavimmut toqqavik pillugu pilersaarummut tunngatillugu suliaassanik pingaarnersiuinissaq

4. Silap pissusaata allannguutai.

Iliusissat anguniakkallu

- Kalaallit Nunaata ineriartorneranut pitsaanerpaamik aallaaveqarnissaa qulakkeerniarlugu silap pissusaa pillugu nunat tamat isumaqatiginninniarnerninut pimoorussilluni peqataanissaa – imminut akilersinnaasumik ingerlatsinissaa akiginagu.

5. Niuernermik inuussutissarsiutinillu siuarsaaneq.

Iliusissat anguniakkallu

- Nunarsuarmi niurneq pillugu suleqatigiiffiup WTO-p toqqammavigisaasa iluanni kalaallinut inuussutissarsiortunut akornusiinngitsunik erseqqissunik naapertuilluartunillu maleruagassaqarnissap sulissutiginnissaa.
- Avammut tunisisarnermik pitsaanerulersitsisumik isumaqatigiissusiornissamut periarfissanik nutaanik ilungersorluni ujartuinissaa. EU-p aamma nunat sanilitta saniatigut.
- Nunap immikkoortuini niuernermik isumaqatigiissutinut tunngatillugu kalaallit peqataanissamut periarfissaannik malinnaanissaaq, soorlu EU-mi imaluunniit NAFTA-mi.
- Niuerfinni aalajangersimasuni kalaallit nioqqutissaataannik tunisaqarnissamut periarfissat pitsaanerpaat pilersinneqarnissaat, soorlu USA-mi, Kinami Japanimilu.
- OLT-p (Nunat imarpiup illuatungaaniittut & Nunat Immikkoortui) EU-mik isumaqatigiissutaani Kalaallit Nunaannut iluaqutaasut attatiinnarneqarnissaat, tassa kalaallit nioqqutissaataasa EU-p iluani salliutinneqartussaarnerninut tunngatillugu.
- Kalaallit Nunaata aningaasaliiffigisassatut pilerinartunngorsarneqarnissaa.

6. Issittumi suleqatigiinneq.**Iliusissat anguniakkallu**

- Issittumi Siunnersuisoqatigiit suleqatigiissitaanni pimoorussilluni peqataanissaq aamma Issittumi Siunnersuisoqatigiit piginnaatitaanerisa nukittorsarnissaasa sulissutiguarnissaat.
- Peqqissutsip, imminut akilersinnaasumik ineriartornerup aamma innuttaasut atugaasa qitiutittuarnissaannut peqataanissaq.
- Avatangiisit pingaartinneqarnissaannik sulissuteqarnissaq aamma imaatigut illersorneqarsinnaasumik ineriartortitsinissap qulakkeerneqarnissaa, tassunga ilanngullugu annaassiniartarneq isumannaallisaanerlu.
- Nunat inoqqaavisa soqutigisaasa isumagineqarnissaat siuarsarneqarnissaallu.

7. Kalaallit Nunaata aamma USA-p akornanni suleqatigiinneq.**Iliusissat anguniakkallu**

- Namminersornerup ineriartortinneqarnera ilutigalugu oqaluttuarisaanikkut USA-mut attuumassutaasut annertusiartortinneqarnissaat, siunissamilu qaninnermi aallartitaqarfimmik ammaanissaq.
- USA-p isumannaallisaaneq pillugu naalakkersuinikkut ingerlatsinermi Kalaallit Nunaanni soqutigisaanut atatillugu aningaasarsiornikkut ilisimatusarnikkullu USA-mik suleqateqarnerup annertusinissaata qulakkeerneqarnissaa.
- Amerikamiut sakkutuuisa nunatsinniinneranni aningaasaqarnikkut suliffeqarnikkullu iluaqutissat suli iluaqutigineqarnissaat.
- ”Joint Committee”-mi (JC) suleqatigiinnerup, tassunga ilanngullugu anguniakkat pingasuusut aallunneqarnissaasa qulakkeerneqarnissaat: Amerikami ilinniartoqarfinni ilinniartunut inissat, tuluttut atuartsineq aamma USA-mi suliffinni sungiusarfiit kiisalu USA-p ilisimatusarnikkut soqutigisaasa Namminersorlutillu Oqartussat USA-mi ilinniartitaanerlut periarfissanik aallussinerisa akornanni ataqatigiilersitsinissaq.

8. Kalaallit Nunaata aamma EU-p akornanni suleqatigiinneq.**Iliusissat anguniakkallu**

- EU Parlamentip Issittumut attuumassuteqartunik apeqqutini oqallisigisaani, tassunga ilanngullugu Kalaallit Nunaata, Inatsisartut aamma Europa Parlamentip akornanni qaninnerusumik suleqatigiilernissaq.
- Aalisarnerup, ilinniartitaanerup, akitsuusersuinnginnerup, avammut niuernerup kiisalu

nerisassanik nakkutilliinerup iluanni suleqatigiinnissamik isumaqatigiissutit attatiinnarneqarnissaat ineriartortinneqarnissaallu.

- EU-p iluani niuerfinni puisinit tunisassiat eqqunnissaannut tunineqarnissaannullu inerteqqussummut Inuit ilaatinneqannginnerinut tunngatillugu periarfissap atorneqarnissaa.
- OLT-p (Nunat imarpiup illuatungaaniittut & Nunat Immikkortui) attatiinnarnissaa. (aamma Niuernermik Inuussutissarsiutinillu siuarsaneq takuuk)

9. Nunat avannarliit suleqatigiinnerat.

Iliusissat anguniakkallu

- Nunat avannarliit suleqatigiinneranni nunat namminersortut pingasut akornanni suleqatigiinnerup nukittunerulersinneqarnissaa – Åland, Savalimmiut aamma Kalaallit Nunaat.
- Issittumi nunat avannarliit iliuusissaat naleqquttut pilersinneqarnissaat, tassani Kalaallit Nunaat pingaaruteqartumik inissisimaffeqartillugu, aamma Kalaallit Nunaani pisortatigoortumik suliffeqarfiit, kattuffiit suliffissuaqarfiillu iliuusissatut pilersaarummi peqataatinneqarnissaat.
- Kalaallit Nunaata nunani avannarlerni periarfissai pillugit paasissutissiisarnerup nukittunerulersinneqarnissaa.

10. FN

Iliusissat anguniakkallu

- Inuit pisinnaatitaaffinut tunngaviit pingaaruteqartut inatsisitigut suliniutinut tamatigut ilaatinneqartarnissaat aamma inatsisinik piareersaanermi inuinnaat peqataatinneqartarnissaat qulakkeerlugu.
- FN-imi oqartussat aqutigalugit (Ataatsimeersuarneq, FN-ip Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiivi – HRC, Permanent Forum aamma Nunat Inoqqaavisa Pisinnaatitaaffii pillugit Immikkut nalunaaruteqartartoq) nikananngitsumik inuunermut tunngavissatut nunat inoqqaavisa aningaasarsiornikkut, inooqataanikkut, kulturikkut, oqaatsitigut naalackersuinikkullu ingerlatsinikkut attatiinnarneqarnissaasa qulakkeerneqarnissaat, kiisalu FN-ip Nunat Inoqqaavisa Pisinnaatitaaffii pillugit Nalunaarutaata Issittumi nunarsuarlu tamakkerlugu atulersinnissaanut sulinerup ingerlateqqinneqarnissaa.
- Nunani tamalaani ineriartortitsinermi nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffiisa atugaasalu iluanni immikkut ilisimasaqarnerup nukittorsarneqarnissaa iluaqutigineqarnissaalu.

11. Nunanut Allanut Pisortaqaarfik

Iliusissat anguniakkallu

- Naalackersuisut Siulittaasuata Naalackersuisoqarfiani allaffik eqeersimaartoq piginnaasaqartorlu, nunanut allanut tunngasutigut naalackersuinikkut ingerlatsinermi suliat ingerlaavartut ingerlaavartumik naammassineqartarnerisa saniatigut nunani tamalaani piginnaasanik ineriartortitseqqittoq nunanut, nunani tamalaani suleqatigiiffinnut suliatigullu sammisanut tunngatillugu ilisimasat pingaartinneqarnissaat.
- Nunanut allanut tunngasutigut naalackersuinikkut ingerlatsinermi Siulittaasumut Naalackersuisunullu naleqquttumik siunnersuisarnissaq.
- Kalaallit Nunaata nunani tamalaani sinniisuuffeqarnerata ineriartortinneqarnissaa nukittunerulersinneqarnissaalu, USA immikkut pingaartillugu, kiisalu Kalaallit Nunaannut pingaaruteqartuni qallunaat nunani allani aallartitaqarfiini kalaallit inuusuttut ilinniagaqarnerinut aamma suliffinnik misiliillutik najugaqarnerisa aningaasalersornissaannut periarfissat sulissutigineqarnissaat. Tassunga atatillugu Island, Tyskland, Tuluit Nunaat, Frankrig, Rusland, Kina, Canada aamma Japan nunaapput soqutiginarlut. Kalaallit Nunaata siunissami nunanut allanut tunngasutigut naalackersuinikkut ingerlatsinermi isumalluutaanut aningaasaliineq pingaaruteqartutut isigineqarpoq.
- Nunani Kalaallit Nunaannut immikkut pingaaruteqartuni attaveqarfinnik pilersitsinikkut Kalaallit Nunaata suliniutaanut tapersersuisinnaasumik sinniisumik nikerarsinnaasumik aaqqissuussinissaq.

IMMIKKOORTOQ 2

Tunuliaqutaasut nassuiaatillu erseqqarinnerusut

1. Nunanut allanut sillimaniarnermullu tunngatillugu naalackersuinikkut ingerlatsineq.

Nunanut allanut sillimaniarnermullu tunngatillugu ingerlatsinermi apeqqutinut Kalaallit Nunaannut pingaaruteqartunut Kalaallit Nunaat akuutinneqartarpoq sunneeqataasarlunilu. Tassa Kalaallit Nunaat aamma Danmark nunanut allanut naleqqiullutik suleqatigeeqqissaarput.

1.1 Sillimaniarnermut tunngatillugu naalackersuinikkut ingerlatsinermi anguniakkat ilai.

Kalaallit isaannik isigalugu Issittoq eqqissisimanartutut akerleriiffiunngitsutullu ineriartussaaq, unamminartut ajornartorsiutillu takkussinnaasut aamma uppenarseriikkagut aaqqiiffiniarlugit nunat qanimut suleqatigiissapput. Tamanna ilaatigut pissaaq Issittumi Siunnersuisoqatigiit ineriartortinnerat pingaarnerutillugu, minnerunngitsumik siunnersuisoqatigiit pisinnaatitaaffiat suleriaasialu nukittunerulersillugit.

Nunat Issittormiut tallimat, Qalasersuarmut killeqarfeqartut Ilulissani Nalunaarut 2008-meersoq akuersissutigaat, ilaatigut tassani aalajangersarneqarluni eqqissisimanartumik isumaqatigiinniarnikkut aamma naalagaaffiit innuttanut pisussaaffiit tunngaviit ataqqillugit

nunaviup toqqaviinik allilerinerni qalerinnerit aaqqinneqarnissaat. Tassani aamma aalajangerneqarpoq Qalasersuaq Kujallermut atuuttoq assigalugu Issittoq pillugu annertuumik isumaqatigiissusiornissaq pisariaqartutut isigineqanngitsoq. Ilulissani Nalunaarummi tunngaviit atuuttuupput. Siunissami piviusumik pisariaqartitsisoqalissagaluarpat nunat taakku tallimaasut naapeqqinnissaannut Kalaallit Nunaat tapersersuissaaq, sammisassalli Issittumi Siunnersuisoqatigiinnit suliarineqartartut suliarineqassanngillat aamma nunanut Qalasersuup eqqaaniittunut taamaallaat tunngasuussallutik.

1.2 Nunap ilaanut aamma immami oqartussaassutsumut tunngatillugu anguniakkat ilai.

Kalaallit Nunaata imartaa 3 smilisut annertutigivoq. Tamatuma saniatigut Kalaallit Nunaata Aningaasarsiornikkut Immikkut Oqartussaaffigisaa 200 smiliusoq 2004-mi pilersinneqarpoq. Kiisalu Canada, Island aamma Norge imaani killiliineq pillugu isumaqatigiissuteqarfigineqarput.

Kalaallit Nunaata Danmarkillu Qeqertaq Tartupaluk piumasaraat. Qeqertamut tikeraarnissamut kiisalu qeqertami ataatsimoorluni ilisimatusarnikkut misissuinernut tunngatillugu suliniutit isumagineqarnissaat Danmarkip/Kalaallit Nunaata aamma Canadap 2005-imi isumaqatigiissutigaat. Naalakkersuisut anguniagaraat, ukiut tallimat iluanni, Canadamik isumaqatigiinniarnikkut qeqertap sumut atanera pillugu siunissaq ungasinnerusoq isigalugu aaqqiisoqarnissaa.

- Immami oqartussaassuseq:

Immami oqartussaassuseq pillugu isumaqatigiissutit naalagaaffik sinerialik nunavimmut toqqaviup allineqarnissaanut piumasaqarnissamut periarfissippaa, nunavimmut toqqaviup ilaa, 200 smilinit isorartunerusoq, sinerissamut qanittumut nunaviup toqqavianut pissusissamisoorumik nunap sananeqaataatigut ataqatigiinnera taassuma uppersarsinnaappagu. Taamatut piumasaqaatit immami oqartussaassuseq pillugu isumaqatigiissutit atsiorneqarnerata kingorna kingusinnerpaamik ukiut qulit qaangiutsinnagit ilisimatuussutsikkut uppersarsarneqassapput, tassa Kalaallit Nunaannut tunngatillugu kingusinnerpaamik 2014-imi. Piffissaliussarli sivitsorneqarsinnaavoq.

Naalakkersuisut isumaat tassaavoq, aaqqiisoqarsinnaaneranik takusaqarnissatta tungaanut, suliaq manna ukiorpaalunni ingerlanneqassasoq. Taamaattumik ukiuni aggersuni, pingaartumik Kalaallit Nunaata tungaaniit, sammisap suliaasaqarfiullu sallahsanngortinneqarnissaa pisariaqassaaq, tassa immami oqartussaassuseq pillugu isumaqatigiissut Kalaallit Nunaannut tamatigut attuumassuteqartussaammat.

- Nunavimmut toqqavik pillugu suliniut

Immami oqartussaassuseq pillugu isumaqatigiissut naapertorlugu nunavimmut toqqaviup allineqarnissaanut piumasaqaat uppersarsarniarlugu 2002-mili danskit aningaasanut inatsisaannit ilisimatusarnissamut aningaasanik immikkoortitsisoqartarpoq. Tassani pineqarput Kalaallit Nunaata eqqaani sumiiffiit pingasuusut, taakkunani nunaviup toqqaviata allineqarnissaanut piumasaqaateqarsinnaanermut periarfissaqartoq naatsorsuutigineqarluni.

Nunavimmut toqqaviup allineqarnissaa pillugu piumasaqaat 2011-mi oqaasertalersorneqassaaq. Tamanna siunissami uuliaqarfiusinnaasunut gaseqarfiusinnaasunullu tunngatillugu pingaaruteqarsinnaavoq, taamalu aamma Kalaallit Nunaata siunissami aningaasarsiornissaanut. Sumiiffiit ataasiakkaat pillugit piumasaqaatit tunniunneqarnerinut atatillugu naalagaaffinnut allanut naleqqiullugu piumasaqaatit qaleriittut pillugit suleriaasissaaq erseqqissaaffigineqassaaq, tassa

Canada aamma Rusland eqqarsaatigalugit Kalaallit Nunaata avannaani nunamut tunngasoq aamma Norge eqqarsaatigalugu Kalaallit Nunaata avannamut kangiani nunamut tunngasoq pillugit.

2. Silap pissusaata allanngornera.

Naalackersuisunut unamminartoq tassaavoq, pinngortitaq inuillu aamma ilaatigut takornariaqarneq, isumalluutiniq uumaatsunik qalluisarneq kiisalu suliffissuaqarfiusinnaasut nutaat allat pillugit soqutigisat akornanni oqimaatigiissitsinissaq.

Kyotomi Isumaqatigiisummut tunngatillugu Kalaallit Nunaata pissusaaffii 2001-imi aalajangersarneqarput, tassa Kalaallit Nunaanni naalackersuisut aamma Danmarkimi naalackersuisut akornanni isumaqatigiissuteqarneq aqutugalugu. CO₂-mik aniatitsinerup ukioq 1990 tunngavigalugu piffissami 2008-2012-imi 8 %-imik annikillisinneqarnissaata suliniuteqarfigilluarneratigut Kalaallit Nunaat isumaqatigiisummi imminut pissusaaffilerpoq.

Isumaqatigiisummi allaaserineqartut anguniagaq Kalaallit Nunaata anguvissimanngilaa, maannakkulli CO₂-mik aniatitsinera 1990-ikkunnit appasinneruvoq. Tamatuma qularnanngitsumik kingunerissavaa kalaallit CO₂-mik pissassiisutiniq pisisariaqarnissaat, tamannalu pillugu Naalackersuisut Silap Pissusaanut Nukissiornermullu Ministeriaqarfimmik oqaloqateqarput.

2.1. Gassit nunarsuup silaannartaanut aniatinneqartut annikillisinnissaat pillugu anguniakkat ilai.

Københavni COP 15-ip kingorna Kalaallit Nunaata silap pissusaatigut pissusaaffiit tunngatillugu Kalaallit Nunaata Danmarkimik isumaqatigiissutaani silap pissusaatigut Kalaallit Nunaata pissusaaffii anguniagaalu allassimapput:

- *Gassimik nunarsuup silaannartaanut inuinnaat aniatsitsinerat 2007-mi aniatitsinerumut naleqqiullugu piffissami 2013-2020-mi 5 procentinik annikillisinnissaanut Kalaallit Nunaat imminut pissusaaffilerpoq.*
- *Piffissami 2013-2020-mi ataavartumik nukissiuuteqarnissaq siunnerfigalugu aningaasaliinissamut Kalaallit Nunaat imminut pissusaaffilerpoq. Innaallagissiornerup 60 procentia 2020 nallertinnagu ataavartumik nukissiornermit pissaaq.*
- *Nunani tamalaani pitsaassutsimut atorneqartumut aamma imminut akilersinnaasumik ineriartortitsinerumut tunngaviit malillugit piffissami 2013-2020-mi aatsitassarsiornerup ingerlatat ineriartortinnissaanut Kalaallit Nunaat imminut pissusaaffilerpoq.*

2.2 Kalaallit Nunaanni silap pissusaata allanngorneranut naleqqussarneq.

Inuiaqatigiinni sumiiffiit/suliaqarfiit assigiinngitsut iluanni silap pissusaata allanngornerata kingunerisaanut Kalaallit Nunaanni naleqqussarnissamut pisariaqartitsinerit qulaajarlugit sulineq Ineqarnermut, Attaveqarnermut Angallanermullu Naalackersuisoqarfiup oqartussaqaarfiit allat suleqatigalugit ataqatigiissarpaa. Sumiiffiit/suliaqarfiit toqqarneqarsimast pillugit misissueqqissaartoqassaaq nassuiaasiortoqarlunilu, taakkulu tunngavigalugit naalackersuinikkut ingerlatsinerimi aalajangiinissanut pisariaqartunut Naalackersuisut patajaatsumik ilisimasatigut tunngavissaqaarnerulissapput.

3. Niuernermik aamma inuussutissarsiutinik siursaaneq.

Kalaallit Nunaata nunanut allanut niuernikkut ingerlatsinerani tunngaviatigut pineqarput, Kalaallit Nunaanni suliffeqarfiit nunani tamalaani periarfissaannik pitsaanerpaanik pilersitsinissaq. WTO-mi peqataalluarnikkut niurneq pillugu nunani tamalaani erseqqissunik naapertuilluartunillu maleruagassaqarnissaq Kalaallit Nunaata sulissutigivaa. Naalakkersuisut anguniagaat tassaavoq, Kalaallit Nunaanni inuussutissarsiortunut akornutaanngitsumik nunani tamalaani niurfiit maleruagassaqarnissaat.

Kalaallit Nunaata niuernikkut soqutigisai nunat marluk isumaqatigiissuteqarnerisigut isumagineqarnerusarput, pingaartumik EU-mut aamma nunanut sanilerisatsinnut tunngatillugu. Avammut tunisat pitsaanerulersinniarlugit isumaqatigiissuteqarsinnaanermut periarfissat nutaat misissorneqartuarput.

Branding Greenland pillugu suleqatigiinneq, tassani inuussutissarsiortut suleqatigalugit Kalaallit Nunaata ornitassatut pilerinartutut, avammut niurfissatut aamma aningaasaliiffigineqartussat nittarsaanneqarnera, 2009-mi ukiup affaani siullermi 25 million koruunit sinnerlugit nalilimmik tusagassiuutitigut eqqartorneqarneranik kinguneqarpoq. Suleqatigiinneq tamanna pingaaruteqartuuvuq, tassa Namminersorlutik Oqartussat inuussutissarsiortullu ataatsimoorlutik oqartiutaannik nunarsuarmut siaruaassisuusarami. Inuussutissarsiortumut Suliffeqarnermullu Naalakkersuisoqarfik siunissami ”Branding Greenland”-imi suleqatigiinnermut ataqatigiissaarisuussaaq.

3.1 Nunani tamalaani suleqatigiinnerup iluani anguniakkat ilai.

Maleruagassat ileqqullu nunani tamalaani niuernermi atuuttut Naalakkersuisut malissallugit siunniuppaat, taamaalillutillu avammut niuernermut piumasaqaatigut toqqammaviit pitsaanerpaat angussallugit.

Naalagaaffiit akornanni niurneq pillugu maleruagassanik sammisaqartuni WTO nunarsuarmi nunat tamalaat suleqatigiiffianni kisiartaavoq. Ullumikkut nunat 153-it WTO-mi ilaasortaapput. WTO pillugu siunertarineqartoq tassaavoq, nioqqutissanik, kiffartuussinernik, sulisinnaasunik aningaasaliissuteqartarnerillu pillugit nunani tamalaani niuernermi aporfusinnaasut peerneqarnissaannut isumaqatigiinniartarfissattut oqalliffimmik pilersitsinissaq. WTO 1995-imi pilersinneqarmalli Kalaallit Nunaat Danmarkimik naalagaaffeqateqarnermigut WTO-mi maleruagassanut attuumatinneqarpoq.

Nunarsuarmi niurneq pillugu toqqammaviit WTO-mi isumaqatigiissutinit iluarsineqartarput, ukiunut arlalinnut atuuttussamik isumaqatigiinniarnert aqutigalugit isumaqatiginninniutigineqartarlutik. Ukiut marlukkaarlugit naalagaaffiit ilaasortaasut ministerit ataatsimeersuarneranni naapittarput, aalajangiiffigisassat annertunerusut tassani aalajangiiffigineqartarlutik. Siuliani naapinnermi, Uruguayimi, nunarsuarmi niurneq pillugu isumaqatigiissutissamut nutaamik isumaqatigiinniarnert Dohami Ineriartortitsineq pillugu Naapinnermik taaneqartumi ingerlanneqarput. Dohami naapinneq 2005-imi naammassereersimasussaagalarpoq, tamatumali kingorna isumaqatigiinniarnert

sivitsortoorsimapput. 2011 naatinnagu isumaqatigiinniarnert naammassinissaannut tamaviaarluni sulisoqarpoq.

Qulaani taaneqartunut ilaatillugu nunani tamalaani niuerneramik ingerlatsineq eqqarsaatigalugu aaqquussuussinermut tamarmut Nunanut Allanut Pisortaarfik ataqatigiissaarisuujumavoq. Siunertaq tassaavoq, naalakkersuisoqarfiit akimorlugit atorfilittat oqallittarfissaannik pilersitsinissaq, tassani suliat niuerneramik ingerlatsinermi ajornartorsiutitallit oqallisigineqarsinnaapput.

3.2 Illugiilluni niuerneramik ingerlatsinermi anguniakkat ilai.

Nunatsinni suliffeqarfiit nunani tamalaani tunitsivitsigut pitsaanerpaamik periarfissaqarnissaat Naalakkersuisut pilersinniarpaat, kiisalu nunat niueqatissatut naleqqunnerpaat illugiilluni niueqatiginissaannut toqqammaviit pitsaanerpaat isumannaannerpaallu isumaginarlugit.

Nunat immikkoortuini niuerneramik isumaqatigiissutini kalaallit peqataaffigisaanni periarfissanik Nunanut Allanut Pisortaarfik malinnaavoq, assersuutigalugu EU-mi imaluunniit NAFTA-mi. Kalaallit Nunanni attaveqaatit immikkuullarissuuneri nunallu immikkoortuisa avinngarussimasuuneri pissutigalugit nunat immikkoortuini ataatsimoorfusunut tamakkiisumik ilaasortaanermut sanilliullugu illugiilluni isumaqatigiissutit kalaallinut inuussutissarsiortunut immikkut soqutiginaatillit amerlanertigut iluaqutaanerusarput. Tamannali ingerlaavartumik nalilersorneqartassaaq.

Nunanut Allanut Pisortaarfip illugiilluni niuerneramik ingerlatsinermut peqataanera, nunanut avannarlernut aamma Issittumi nunanut sanilitsinnut kiisalu EU-mut samminerupput. Kulturikkut ataatsimoorfigisat, nunap inissisimanagera assartuinikkullu periarfissat tamatumunnga pissutaapput. Niuerfilli allat aamma Kalaallit Nunaannut naleqquttuupput. Nunanut Allanut Ministeriaqarfik suleqatigeqqissaarlugu kalaallit nioqqutissaataasa tunineqarnissaannut piunasaqaatit pitsaanerpaat pilersinneqarnissaat niuerfinni aalajangersimasuni sulissutigineqarpoq, soorlu USA-mi, Kinami Japanimilu.

Niuerfinni pisisartugut pingaernerpaat aningaasarsiornikkut akornusiisumik niuernikkut killilersuilermissaat pinngitsoortinniarlugu, Nunanut Allanut Pisortaarfik ilungersuuteqarluni suliaqarpoq. Tassani ilaatigut puisit amiinik EU-mut eqquussinissamut inerteqquteqarneq pineqarpoq, tassa Nunanut Allanut Pisortaarfip Nunanut Allanut Ministeriaqarfik peqatigalugu kalaallit amiutaasa, 'inuit-ilaatinneqannginneri' aallaavigalugu, sulii EU-mi tunineqarsinnaanerit qulakkeersimavaa.

OLT-mi isumaqatigiissuteqarnikkut kalaallit nioqqutissiaat EU-mit salliutinneqartussaapput, tamannalu ima isumaqarpoq, kalaallit nioqqutissaataat niuerfimmuut ataatsimoorfusumut akitsuuteqartinnagit eqqunneqarsinnaasut, taamaaqataanik uagut kiffaanngissusiliinngikkaluarluta. EU-p niuerfimmik avammut ammajartuinnarnera iluatigalugu, niuernermit soqutigisat sunnertianerpaat illersorniarlugit Nunanut Allanut Pisortaarfik/Naalakkersuisut sulissuteqarput.

Ukiuni arlaqalersuni uumasut nakorsaqaarnikkut EU-mik isumaqatigiissuteqarnissaq Naalakkersuisunit sulissutigineqarsimavoq, tassa ataatsimut niuerfimmuut aalisarnikkut suliffissuit sapinngisamik aporfeqanngitsumik isersinnaanerit qulakkeerniarlugu. Aaqquussuussineq taanna pilersinneqarnermigut millionerpassuarnik sipaarnermik kinguneqartussaavoq, aamma unammillersinnaassuseq tunitsivissatigullu periarfissat nutaat pitsaanerulersissavai. Isumaqatigiissut 2011-mi isumaqatigiissutigineqarpoq, 2012-imilu atulersinneqassalluni.

3.3 Kalaallit Nunaannut aningaasaliissuteqarsinnaasut kajumissuseqalertinniarnersa iluanni anguniakkat ilai.

Nunani allamiut nunatsinnut aningaasaliissuteqarnissamut kajumissuseqalertinniarlugit Nunanut Allanut Pisortaqarfik avammut ammasumik suliaqarnermigut pingaaruteqartumik suliaqarpoq. Nunat allamiut aningaasaliisinnaasut pillugit Namminersorlutik Oqartussat suleriaasissaannik periusissaannillu aalajangersaasoqarnissaa pillugu suliniuteqartoqassasoq Naalackersuisut anguniagaasa ilagaat. Tassunga peqatigitillugu kalaallit soqutigisaat assigiinngitsut, pisortat namminersortullu eqqarsaatigalugit, tamanut iluaqutaasumik ingerlaqatigiilernissamut ataqatigiissaanerissaq suliniutigineqassaaq, tassa nunani allamiunut suleqataasinnaasunut nunarput aningaasaliiffigissallugu soqutiginartunngorlugu.

Aammattaaq sulinermi tassani, Issittumi naalagaaffinni allani aningaasaliisarnikkut ingerlatsinerit tassungalu atatillugu naalackersuinikkut ingerlatsinerit pingaaruteqarput.

3.4 Avammut niuernerup siuarsarnerani anguniakkat ilai.

Kalaallit tunisassiaannut avammut nioqqutigineqarsinnaalluartunut soqutiginnittuni nunani qallunaat aallartitaqarfiini aalajangersimasuni sulisoqarnissamut periarfissat Naalackersuisunit misissorneqarput. Sulisut taakku nioqqutissiat Kalaallit Nunaanneersut avammut niuerutiginerisa siuarsarnerannik suliaqassapput. Sulisunut taamatut ittunut aningaasartuutit Kalaallit Nunaanni inuussutissarsiortunit aningaasaliiffigineqarsinnaanersut misissorneqassaaq, aamma Namminersorlutik Oqartussat inuussutissarsiortullu akornanni 50/50-imik aningaasalersuineramik aalajangersimasumik aaqquissuussinermik pilersitsisoqarsinnaanersoq misissorlugu suliarissavaat.

4. Issittumi suleqatigiinneq.

Nunani tamalaani, nunat immikkoortuini nunallu marluk akornanni assigiinngitsutigut issittumi suleqatigiinneq ingerlanneqarpoq. Ilaatigut issittumi suleqatigiinnermi kalaallit Issittumi Siunnersuisoqatigiinnut peqataasarput, avatangiisinik allanngutsaaliuinermik imminullu akilersinnaasumik (aningaasarsiornikkut) ineriartortitsinermik pingaarnertut sammisaqartarluni, ilaatigut Canadamut tassani avannaani nunanut attuumassuteqartut eqqarsaatigalugit.

Issittumi suleqatigiinneq ukiuni makkunani annertusiartorpoq. Silap pissusaata allanngornera, uuliamik gassimillu misissuinerit qalluinerillu kiisalu umiartorfiusinnaasut nutaat pissutigalugit nunarsuup isiginninnera uatsinnut saatsinneqarsimavoq. Ineriartorneq pitsaanerpaamik qanoq ingerlanneqarsinnaanersoq pillugu avataaniittunit isummorsorfigivaat. Issittumi suleqatigiit suleqatigiilluarnerisa erseqqissumik takutippaat, siumut isigaluni imminut akilersinnaasumik ineriartortitsinissamut akisussaassutsimik tigummiartugut – tassa inuit pinngortitarlu ataqqillugit.

Peqatigisaanik Issittumi Siunnersuisoqatigiinni ilisimatuussutsikkut sulineq Kalaallit Nunaannut annertuumik attuumassuteqarpoq. Arctic Marine Shipping Assessment ("AMSA" mik taaneqartoq), umiarsuartigut angallannerup annertusisup aqutsinikkut suleriaatsikkullu qanoq isumagineqarnissaa pillugu ilisimatusarnermik tunngaveqartumik kaammattuutunik imaqartoq, tamatumunnga assersuutaalluarpoq.

Danmarkip/Kalaallit Nunaata/Savalimmiut Issittumi Siunnersuisoqatigiinni siulittaasuuffik aamma piffissami 2009-2011-mi imminut akilersinnaasumik ineriartortitsineq pillugu suleqatigiissitami (SDWG) siulittaasuuffik 2009-mi aprili qaammat tiguaat. Tamanna Kalaallit Nunaata nunani allani nittarsaannissaanut aamma kalaallit isumaannut annertunerusumik tusaaniarnissamut paasinninnissamullu periarfissatsialaasimavoq.

Ileqqoq naapertorlugu Issittumi Siunnersuisoqatigiinni sulinermi avatangiisit allanngutsaaliorneqarnissaat aallunneqarnerusimapput, ataatsimoorlunili siulittaasuunermi Issittumi inuk aamma inuunermi atukkat pingaarnertut pingaarnertut toqqarsimavarput.

Issittumi nunat inoqqaavisa suleqatigiiffii peqatigalugit akuttunngitsumik ICC pisortanik ataatsimiisitsisarpoq, taaneqartartoq Issittumi Pisortat Ataatsimiinnerat (ALS), nunarsuup ilaanut tamaaniittumut tamarmut tunngasunik naalackersuinikkut ingerlatsinermi suliani arlalinni ataatsimoorfiusinnaasut nassaariniarneqartarput, tassunga ilanngullugu assersuutigalugu Issittumi Siunnersuisoqatigiinni peqataaneq, isumalluutitik uumassusilinnik uumaatsunillu iluaquteqarneq il.il. Ataatsimiinnerni Issittumi nunanit namminersortuniit nunat inoqqaavisa akornanni pisortat peqataatinniarneqartarput. Ataatsimiinnerit pisariaqartitsineq pisinnaanerlu naapertorlugit ukiut marlukkaarlugit ingerlanneqartarput, aamma nikittaallutik ataatsimiigiaqqusisusarput.

4.1 Issittumi suleqatigiinnermi anguniakkat ilai.

- Issittumi Siunnersuisoqatigiit

Issittumi Siunnersuisoqatigiit Issittumi nunanut pingaarnertut suleqatigiiffiuvoq.

Issittumi Siunnersuisoqatigiinnut, nunat tamalaat oqalliffigilluartagaannut, Namminersorlutik Oqartussat peqataasarnertat Nunanut Allanut Pisortaqaqfiup ataqatigiissaartarpaa. Issittumi naalagaaffiit arfineq pingasut akornanni suleqatigiiffiuvoq, nunat tassaasut Canada, Danmark, Kalaallit Nunaat aamma Savalimmiut ilanngullugit, Finland, Island, Norge, Rusland, Sverige, USA – aamma soqutigisaqatigiinni arfiniliusuni nunat inoqqaavisa sinnisui ataavartumik peqataasarput: Arctic Athabaskan Council, Aleut International Association, Gwich'in Council International, Inuit Circumpolar Council (ICC), Saami Council aamma Russian Association of Indigenous Peoples of the North (RAIPON).

Imminut akilersinnaasumik ineriartortitsineq aamma issittumi avatangiisit allanngutsaaliorneqarnissaat, tassunga ilanngullugit naasut uumasullu Siunnersuisoqatigiit pingaarnertut suliarisarpaat. Issittumi Siunnersuisoqatigiit ataanni arfinilinnik suleqatigiissitaqarpoq. Kalaallit Nunaat suleqatigiissitanut nunatsinnut attuumassuteqartumik suliaqartartunut peqataasarpoq, tassunga ilanngullugu SDWG-mi (Sustainable Development Working Group) Naalagaaffeqatigiit aallartitaat Nunanut Allanut Pisortaqaqfimmit aqunneqartarput. CAFF-imi (Conservation of Arctic Flora and Fauna) sulineq Nunamut Namminermut, Pinngortitamut Avatangiisinullu Naalackersuisoqarfimmit aqunneqarpoq. AMAP (Arctic Monitoring and Assessment Programme Working Group) aamma PAME (Protection of the Arctic Marine Environment Working Group) aamma naalackersuisoqarfimmit tassannga isumagineqarput. Suleqatigiissitat sinneruttut marluk, ACAP (Arctic Contaminants Action Program aamma EPPR (Emergency Prevention, Preparedness and Response Working Group) maannakkut Danmarkimit taamaallaat isumagineqarput.

Aamma Kalaallit Nunaata soqutigisai ICC aqutigalugu Issittumi Siunnersuisoqatigiinni suliarineqartarput, tassani Alaskami, Canadami, Chukotkami aamma Kalaallit Nunaanni Inuit ataatsimut soqutigisaat ataatsimoortinneqarlutillu isumagineqartarput.

Naalagaaffeqatigiit Siunnersuisoqatigiinnut siulittaasuuneranni Siunnersuisoqatigiit nukittunerulersinneqarnissaat annertuumik aallunneqarpoq – ineriartorneq ilaatigut siunnersuisoqatigiinnut nunat tamalaat annertusiartuinnartumik soqutiginninnerannik aallaaveqartoq. Alaatsinaattunik nutaanik ilanngussinissaq (ilaatigut Kina aamma Europa Kommissionimik) siulittaasuunermi sulissutigineqarpoq; Siunnersuisoqatigiit ataavartumik allattoqarfissaannik pilersitsinissaq; Missingersuutit ataatsimoorussat sulinermi atorneqarsinnaasut pilersinneqarnissaat aamma siunissami iliussissanik amerlanerusunik aalajangiussassaqartoqartillugu ataatsimut aalajangiisarnissaq sulissutigineqarpoq.

Ministerit 2011-mi maaji qaammat Nuummi ataatsimiinneranni nunani arfineq pingasuusuni Nunanut Allanut ministerit ”Nuummi Nalunaarut” atsiorpaat, nalunaarut Issittumi Siunnersuisoqatigiit nukittunerulersinnissaannut suliniutinik assigiinngitsunik erseqqissaavoq kiisalu suleqatigiinnerup ilisimatusarnerullu iluanni siunissami ataatsimut pingaarnersiugassanik tikkuartuilluni.

Ataatsimiinnermi tassani aamma ministerit ”Agreement on Cooperation on Aeronautical and Maritime Search and Rescue in the Arctic”, SAR (Ujaasineq aamma Annaassiniarneq) pillugu Issittumi nunat arfineq pingasut akornanni suleqatigiinnissaannut isumaqatigiissut atsiorpaat. Sungiusarnerit, attaveqarnerit annaassiniarnerillu pillugit annertunerusumik suleqatigiinnissamut isumaqatigiissut tunggaviliivoq. Maluginiarneqassaaq isumaqatigiissut, Issittumi Siunnersuisoqatigiinni siullerpaamik isumaqatigiissutaasutut, inatsisitigut pituttuisuummat, tamatumalu erseqqissarpaa Issittumi Siunnersuisoqatigiinni suleqatigiinneq ajunngitsumik ineriartortoq. Taakku saniatigut Norgemiittumi Tromsømi siunnersuisoqatigiinnut allattoqarfimmik ataavartumik pilersitsisoqassasoq aalajangiisoqarpoq.

Nuummi Nalunaarummi pingaarnersiunerit Sverigep ukiuni tulliuttuni marlunni siulittaasuulluni sulineranut aallaaviussapput. Inuunermi atukkat, inuit peqqissusaat, silap pissusaanut naleqqussarneq aamma pinngortitami isumalluutinik nungusaataannngitsumik iluaquteqarneq pillugit ataatsimoorluni oqaluuserisassani qullersaatinneqarnissaannik sulineq Kalaallit Nunaannit suli sulissutigineqassaaq.

Pingaarteqarlunnaarpoq Kalaallit Nunaata suleqatigiissitani pimoorussilluni sulinermi suli peqataanissaa. Siunnersuisoqatigiit pingaarnersiugaat arlallit, assersuutigalugu nalunaarutini assigiinngitsuni ersersinneqartut, suleqatigiissitanit aallartinneqarput. Taamatut ”naqqaniit-qullersanut” apuussisarneq suleqatigiissitat annertuumik sunnuteqartippaat aamma taamaammat kalaallit isumaat pingaartitaallu taakkunanani pitsaasumik isumagineqartassapput. Anguniagaq tassaavoq, Issittumi Siunnersuisoqatigiit pilersaarutaannik amerlanernik Kalaallit Nunaata ingerlatsilernissaa.

Maanga nunamut, nunat immikkoortuinut nunarsuarmullu Issittumi Siunnersuisoqatigiit attuumassuteqarnerat ukiuni qulikkaani tulliuttuni annertusiartuinnassasoq nalilerneqarpoq. Naalackersuisut tamanna kissaatigineqartumik ineriartornertut isigaat, minnerunngitsumik siunnersuisoqatigiit immikkuullarissumik aqqissugaanerit pissutaalluni, nunat inoqqaavisa naligiissinneqarnerat pissutigalugu. Tamatuma pissusissamisoortumik kingunerivaa, – Nunanut Allanut Pisortaarfik aamma suleqatigiissitanut assigiinngitsunut naalackersuisoqarfiit akisussaasut

aqutigalugit – Kalaallit Nunaata Siunnersuisoqatigiinni peqataanerata Naalackersuisunit suli pingaartinneqarlunilu siuarsarneqarnissaa.

Naalagaaffeqatigiiffik sinnerlugu Kalaallit Nunaata SDWG-mi siulittaasuuffimmik isumaginninnerani, inuit peqqissuunissaat Issittumi Siunnersuisoqatigiinni oqaluuserisassanngortinneqarnerat Naalackersuisut iluatsippaat. SDWG-p ataani (Arctic Human Health Expert Group (AHHEG)) peqqinnissaq pillugu immikkut ilisimasallit kalaallinit/qallunaanit aamma canadamiunit aqunneqartut suleqatigalugit, inuit peqqissuunissaat pillugu suliaqarnerup iluani issittumi aqqissuussinerit marluk Naalackersuisut ingerlappaat;

- SDWG, tassunga ilanngullugu AHHEG aamma ICC-p ataaniittoq Inuit Circumpolar Youth Council, suleqatigalugit Issittumi inuusuttut imminortarnerisa pitsaaliornissaat pillugu ataatsimeersuarnermi Naalackersuisut 2009-mi novembari qaammat aqqissuussippat. Sulinermit tassanga inernerit ilaatigut Kalaallit Nunaannut aamma Issittumi Siunnersuisoqatigiinnut ingerlaavartumik saqqummiunneqartarput. Ataatsimeersuarneq pillugu oqaatsit marluk atorlugit kalaallisut – tuluttut video kiisalu nalunaarusiaq tuluttut aamma russisut allanneqarsimasoq 2011-mi maaji qaammat Nuummi Issittumi Siunnersuisoqatigiinni Ministerit ataatsimiinneranni atortunut ilaatinneqassapput.
- Issittumi Siunnersuisoqatigiinni issittumi peqqissutsimut ministerit suillermeertumik ataatsimiinnerinut Naalackersuisut 2011-mi februaari qaammat suliniuteqaqataallutillu aqqissuisooqataapput. Ministerit ataatsimiinnerat Nuummi ingerlanneqartoq, siunissami peqqinnissamut tunngasutigut suleqatigiinnerup nukittunerulemissaa pillugu nalunaarummik inerneqarpoq. Suleqatigiinneq taanna Kalaallit Nunaannut attuumassuteqartunik suleqatigiilluni suliniutinik aalajangersimasunik maannakkut timitalerneqassaaq.

- Canadamik, Nunavumik suleqateqarneq

Kalaallit Nunaata aamma Nunavut akornanni oqaluttuarisaanikkut kulturikkullu immikkut atassuteqarnerit Kalaallit Nunaata nunanut allanut tunngasutigut naalackersuinikkut ingerlatsinerani immikkut pingaartinneqarput. 1. april 1999 aallarnerfigalugu Canadami Nunavut-ip namminersornerulerenerata nassataanik Kalaallit Nunaata Nunavullu akornanni toqqaannartumik suleqatigiillerneq ammaanneqarpoq.

Nunani taakkunani marlunni inuit akornanni annertuumik ataqatigiinnerit nukittorsarnissaannik aalajangiussimanissaannillu kissaateqarneq aallaavigalugu, oqartussat taakku marluk akornanni ataatsimoorluni sulinissap ingerlatiinnarnissaa siunertaralugu suleqatigiinnissamut isumaqatigiissut ulloq 24. oktober 2000-imi taamanikkut Naalackersuisuusunit aamma Nunavumi naalackersuisunit atsiorneqarpoq.

Nunavumi Naalackersuisunik suleqateqarnissamik isumaqatigiissut Naalackersuisut Siulittaasuata aamma Nunavumi naalackersuisut siulittaasuata akornanni pisortatigoortumik ataatsimiittarnerini ingerlaavartumik nalilersorneqartarpoq. Isumaqatigiissut suliassanik aalajangersimasunik aamma pilersaarutitut sammisunik anguniakkanik aalajangersimasunik imaqarpoq, taakku naalackersuisoqarfinnit attuumassuteqartunit aamma Nunavumi naalackersuisut pisorta qarfiinit annertusarneqarlutillu tulluarsarneqartarput.

- Inuit Siuttuisa Ataatsimeeqatigiinnerat

Inuiaqatigiinni suleqatigiiffiit kissaateqarnerat, tassunga ilanngullugu kattuffinnut soqutigisaqatigiinnut tusarniaanermi suleriaatsit eqqarsaatigalugit aatsitassarsiormut tunngatillugu Naalakkersuisut inatsisaannik ICC-ip isornartorsiuinera aallaavigalugit, inatsisit suleriaatsillu pitsaanerulersinnissaat pillugu oqaloqateqarnissamut ICC Naalakkersuisut Siulittaasuannit qaaqquneqarpoq. Tamanna tunuliaqutaralugu 2011-mi februaariq qaammataani Ottawami Inuit Siuttui Ataatsimeersuartinneqassasut ICC kingusinnerusukkut aalajangerpoq. Ataatsimiinneq inernerivaa, aatsitassanit isumalluutinik iluaquteqarnermut tunngatillugu suleriaatsimi inuiaqatigiit qanoq akuliutsinneqartarnissaat pillugu oqaloqatigiinnerup ingerlateqqinneqarnissaanut tunngasumik tusagassiuutitigut ataatsimoorussamik nalunaaruteqarneq.

4.2 Issittumi Suleqatigiinneq

Anguniakkat

- Issittumi Siunnersuisoqatigiinni suliniutit inunnut tunngasut siuarsartuarnissaasa qitiutinneqarnissaat, tassunga ilanngullugu SDWG. Maannakkut tassani pineqarput, Issittumi peqqissutsimut ministerit ataatsimiinnerannit nalunaarut tunuliaqutaralugu peqqinnissamut tunngasutigit suleqatigiinnermut tunngasut, kiisalu Issittumi naalakkersuinikkut ingerlatsinermi, aningaasarsiornikkut, inooqataanikkut kulturikkullu (kiisalu inuttut) kinguneqarluarsinnaasumik ineriartornerup paasinneqatigiiffiunissaannut atortussanik ineriartortitsineq. Matumani Arctic Human Development Report 2004-meersoq nutarterneqartussanngortoq eqqaaneqarsinnaavoq.
- Issittoq pillugu naalakkersuinikkut ingerlatsinermi apeqqutinut tunngatillugu ICC-mik oqaloqateqarnerup ingerlatiinnarnissa, tassunga ilanngullugu Inuit Siuttuisa Ataatsimeeqatigiittarnerisa ingerlatiinnarneqarnissaat.
- Issittumi Siunnersuisoqatigiinni ataqatigiissaarisooqarneratigit suleqatigiinnikkullu Issittoq pillugu naalakkersuinikkut ataqatigiissumik ingerlatsinermi Issittumi nunat inoqqaavisa sunniuteqarnissaasa qulakkeerneqarnissaanut sulinerup ingerlatiinnarneqarnissaa, assersuutigalugu Issittumi Siuttut akuttunngitsumik Ataatsimeersuartarnerat aqutugalugu.

5. Kalaallit Nunaata USA-llu akornanni suleqatigiinneq

Amerikamiut sakkutuuisa Kalaallit Nunaanniinnerinut isumaqatigiissutitigut toqqammavioq tassaavoq Danmarkip USA-llu akornanni Illersornissamut Isumaqatigiissut 1951-imeersoq, taanna naapertorlugu Kalaallit Nunaanni sakkutooqarfinnik pilersitsisinnaanermut USA pisinnaatitaaffeqarpoq. Isumaqatigiissut kingusinnerusukkut 6. august 2004-mi Igalikumi isumaqatigiissuteqarnikkut allanngortinneqarluni ilassuteqartinneqarpoq, taamaalillutillu Namminersorlutik Oqartussat illersornikkut suleqatigiinnermi peqataalerput. Isumaqatigiinniarnernut atatillugu amerikamiut missilit atorlugit illersornissaannut atasumik Pittuffimmi radarip nutaamik aaqqissuunneqarnissaa pillugu Kalaallit Nunaat aamma Danmark akuersippat.

Kalaallit Nunaata aamma USA-p akornanni suleqatigiinneq 'Joint Committee'-mi (JC) siullermik ingerlanneqarpoq. Kalaallit Nunaata, USA-p aamma Danmarkip akornanni JC-mi suleqatigiinneq 2004-mi atsiorneqartoq Igalikumi Isumaqatigiissummit aallaaveqarpoq. JC-mi suliassaq tassaavoq, Kalaallit Nunaata aamma USA-p akornanni aningaasarsiornikkut teknikkikkullu suleqatigiinnerup nukittunerulersinneqarnissaa. JC komitéuvoq pingasunik sinniisoqartoq – nunanit tamanit ataatsimik; Kalaallit Nunaat Nunanut Allanut Pisortaqarfiup pisortaanit sinniisoqarpoq, USA Danmarkimi amerikamiut aallartitaannit sinniisoqarpoq aamma Danmark Nunanut Allanut Ministeriaqarfimmi Nunanut Allanut Sinniisumit sinniisoqarpoq. Joint Committeemi ukiuni siullerni tallimani Kalaallit Nunaannit siuttuuffigineqartumi sulineq Nunanut Allanut Pisortaqarfimmit 2010-mi nalilersorneqarpoq. Nalilersuineri tassani inerniliinerit tunngavigalugit suleqatigiinneq allatut aaqjissuunneqarpoq.

2011-mi juuni qaammat ukiumoortumik ataatsimiinnermi, JC-mi ataatsimut anguniakkat pingasuusut aalajangiussimaneqarnissaat pillugu suleqatigiit isumaqatigiipput, pingaartumik:

- (1) Kalaallit ilinniartut Amerikami ilinniartut ilinniagaqarsinnaanerisa ajornanninnerulersinneqarnissaat;
- (2) Meeqqat atuarfianni aamma inuusuttunut ilinniartut tuluttut atuartitsinerup pitsaanerulersinneqarnissaa, kiisalu
- (3) Amerikami suliffeqarfimmi pisortallu suliffeqarfimmi suliffimmik sungiusarfissaqarnissaaq.

Taamaallit anguniakkat taakku pingasuusut suleqatigiilluni anguniagassat pingaarnersaraat. Naatsorsuutiginneqarpoq, ukiut marluk missaasa ingerlanerini USA-mi ilinniartut kalaallit ilinniartut inissat amerlanerulissasut; nunami maani tuluttut atuartitsinissamut nutaanik atortussaqaalissasut; kiisalu inuusutisarsiornermik ingerlataqartut piffissami sivikitsumi USA-mi suliffimmik sungiusartarsinnaanerit aallartissarneqassasut.

JC-li suleqatigiinnermut toqqammavissanik taamaallaat pilersitsisussaavoq. JC-mi iluanaarutiviit angunissaannut Kalaallit Nunaanni suliffeqarfiit, pisortat suliffeqarfiutaat kattuffiillu pilersaarutinut siunnersuuteqarnikkut pimoorussillutik peqataanermikkut piviusunnigortissinnaavaat. Igalikumi Isumaqatigiissummi allasimavoq, komité ataatsimoorussaqaq aningaasaliinissamut piginnaatinneqanngitsut, taamaattumik suleqatigiit ataasiakkaat nammineerlutik aningaasalersuisussanik pissarsiniartussaapput.

Aammattaaq 2009-mi ukiumoortumik ataatsimiinnermi aalajangiunneqarpoq, ukiumoortumik ataatsimiinnissaq sioqqullugu ukiut tamaasa, ukiumoortumik nalunaarusiortoqartassasut. Nalunaarusiap taassuma siunertaraa, Kalaallit Nunaata aamma USA-p akornanni suleqatigiinnerit pillugit takussutissaqarnissaa aamma USA-mik suleqateqarnitsinni ineriartornerup malinnaaffiginissaanut nalunaarusiaq atortussatut pingaaruteqassaaq.

Kalaallit Nunaanni amerikamiut ilisimatusarnikkut suliniutaat arlalissuupput, minnerunngitsumik silamut tunngassuteqartut iluanni. Nunanut Allanut Pisortaqarfiup – Ilisimatusarfik suleqatigeqqissaarlugu – suliniutit taakku kalaallit annertunerusumik iluaqutiginneqarsinnaanerit ukiuni aggersuni sulissutigissavai.

Kalaallit Nunaanni ilisimatusarnikkut suliassat pillugit amerikami National Science Foundationip, Danmarkip aamma Kalaallit Nunaata akunnerminni suleqatigiinnissaq isumaqatigiissutigisimavaat. Isumaqatigiissut taanna 2009-mi atorunnaarpoq. Ilisimatusarfiup aamma Nunanut Allanut Pisortaqarfiup ukiuni aggersuni taamatut isumaqatigiissutip isumaqatiginniutigeqqinnissaa anguniarniarpaat, maannakkulli taamaallat USA-p Kalaallit Nunaatalu akornannut tunngatillugu. Isumaqatigiissummi nutaami kalaallit ilinniagaqartut aamma innuttaasut allat ilisimatusarnikkut

suliniutini amerlinissaat ilanngunniarneqassapput, kiisalu Amerikami universitetit Kalaallit Nunaanni ilisimatusartut, ilinniarfimminut kalaallit ilinniagaqartut ammaanneqarnissaat sulissutigissavaat.

Siunissaq ungasinnerulaartoq isigalugu – tassa ukiuni pingasuniit tallimanut – JC-mi suleqatigiinnerup iluani suliniutissanik allanik ilanngussinissaq annertusiniarneqassappat, assersuutigalugu aningaasaliissutissat ilanngunneqartarnissaat pissusissamisuusaaq. Tamatuma iluatsinnissaanut suliniutinut peqataasut ataasiakkaat isumalluutitigut sutigut tapersersuisinnaanersut apeqqutaassaaq. Ukiut tulluuttut qulikkaar ingerlanerini takorloorneqarsinnaavoq, Kalaallit Nunaata USA-llu – JC-ip iluani – Avannaarsuata Kitaatigut Aqqutip ammariartuaarneratigut assartuinikkut unamminartut nutaat pillugit suleqatigiilersinnaanerat. Tassani assersuutigalugu ataatsimoorussamik umiarsualiveqarneq – tamanut iluaqutaasoq pineqarpoq.

5.1 Sakkutooqarnermut tunngasutigut USA-mik suleqateqarnermi anguniakkat ilai.

Kalaallit Nunaanni siumut sammisumik isumannaallisaanissaq USA-p aamma soqutigisarilluinnarpaa. Isumannaallisaanikkut illersornissakkullu apeqqutini Kalaallit Nunaata pimoorussisumik peqataaneratigut periarfissaalissaaq, suliassanut allanut Kalaallit Nunaannut iluaqutaasinnaasunut tunngatillugu soqutiginninnerup taassuma kinguneqartinneqarsinnaanera.

6. Kalaallit Nunaata aamma EU-p akornanni suleqatigiinneq.

Kalaallit Nunaat 1985-imi EU-mit ilaasortaajunnaarnerata kingorna EU-mik arlalitsigut isumaqatigiissuteqarpoq, isumaqatigiissutit taakkua nunatta karsianut ukiumoortumik 320 million kr.-inik tapersiisarput. Suliassaqrarfiit arlallit isumaqatigiissutigineqarsimapput – pingaartumik aalisarnermut tunngassuteqartut – aamma ilinniartitaanermut tunngassuteqartut 2007-ip kingorna isumaqatigiissutigineqarput. Kalaallit Nunaata EU-mik isumaqatigiissutai tassaapput:

- Kalaallit Nunaata EU-mit ilaasortaajunnaanera pillugu EU-mut isumaqatigiissutit ilanngussaq.
- OLT-mi aaqquissuussinikkut EU-mut kattunneq, tassunga ilanngullugu ukioq 2013 tikillugu EU-mi suliniutinut peqataasinnaaneq.
- Aalisarinnikkut peqataanissamut isumaqatigiissut, tassungalu atasoq aalisarnermut tapiliusaaq.
- Piffissami 2007-2013-imi ilinniartitaaneq eqqarsaatigalugu suleqatigiinnissamik isumaqatigiissut.
- EU-mi Northern Periphery Programmeme peqataanissaaq.

Taakku saniatigut EU-p Issittumi sammisaqarneranut tunngatillugu EU-p sulineranut Kalaallit Nunaat ullumikkut peqataavoq. Kiisalu Suleqatigiinnissamik Isumaqatigiissut tunngavigalugu aalajangersimasutigut EU-mik isumaqatigiissuteqarnissamik Kalaallit Nunaat suliassaqrarfinni ukunani sulissuteqarpoq:

- Aalisakkanik tunisassianut aalajangersimasunut tunngatillugu akitsuuteqartitsinninnissaq pillugu isumaqatigiissut.
- Kalaallit diamantiutaannik suliarineqanngitsunik avammut niuerneq.

- Uumasut nakorsaqaqnermut tunngasut (Isumaqaatigiissut 2011-mi isumaqaatigiissutigineqartoq).

Namminersorlutik Oqartussat Nunanut Allanut Pisortaqaqfik aqqutigalugu Bruxellesimi aallartitaqaqfeqarput, Kalaallit Nunaata erseqqissuunissaanik isumaginnittumik, EU-mi suliffeqarfanni soqutigisanik nalilersuisumik, tassunga ilanngullugu OLT-mi kattuffimmi siulersuisuni siulersuisunut ilaasortatut suliaqartumik. Suliassaata pingaarnersaat tassaavoq, Kalaallit Nunaata EU-mut isumaqaatigiissutaanut tunngatillugu Naalakkersuisunut siunnersuinissaq, OLT-mi kattunneq kiisalu EU-mi peqataanissaq pillugit isumaqaatigiissutit isumaqaatiginninniutigeqqinnissaat.

EU-mi suliffeqarfiit ukiumut katillugit 320 million kr.-it missaannik nunatta karsianut akiliuteqartarnerat aallaavigalugu EU Kalaallit Nunaanut pingaarutilimmik suleqataavoq. Taakku saniatigut EU-p suliffeqarfii Namminersorlutik Oqartussanut siunnerfilimmik suleqataapput pingaarutilit. Tassa EU-mi suliniutinik Kalaallit Nunaata ineriartortitseqataanerani aamma peqataanerani iluaqutaasinnaasunut tunngatillugu, kiisalu suliaqarfinnut allanut missingersuutitigut toqqaannartumik tapiiffigineqarneq ajortunut tunngatillugu EU pingaaruteqarpoq. OLT-mi suliassaqaqarfiit pillugit EU-mik isumaqaatigiissutit immikkoortuisa sisamaanni Kalaallit Nunaata ilanngunneqarnera suleqatigiiffiusinnaasunik arlalinnik ammaassivoq, piffissami sivikitsumi, akunnattumik sivilissusilimmi piffissamiluunniit sivilisunerusumi ineriartortinneqarsinnaasunik. Tassani maluginiarneqartariaqarpoq Islandip EU-mi ilaasortanngornissamut qinnuteqarnera, tamatumalu ineriartortinneqarnerata malinnaaffiginissaa iluaqutaasinnaavoq. Minnerunngitsumik Kalaallit Nunaanni aningaasarsiornikkut ineriartorneq, tassani pingaartumik Kalaallit Nunaanni aatsitassarsiornikkut periarfissat malinnaaffigeqqissaarneqassapput, tamanna Kalaallit Nunaata nunanut allanut tunngasutigut naalakkersuinikkut ingerlatsineranut, tassunga ilanngullugu EU-mut tunngatillugu, pingaaruteqartumik sunniuteqarsinnaavoq.

EU Kommissioni 2008-mi novembari qaammat Issittoq pillugu nalunaaruteqarpoq, tassani Issittup nunataani qanoq pimoorussinerulluni Kommissionip peqataarusunnera allaaserineqarpoq. EU-mit erseqqissarneqarpoq, Issittumi Siunnersuisoqatigiinni aalajangersimasumik alaatsinaattutut inissisimanissaq kissaatigineqartoq. Kalaallit Nunaanut tunngatillugu erseqqissaassutigineqassaaq, Kalaallit Nunaat immikkut ittumik suleqatigineqarmat. (Danmark aqqutigalugu Kalaallit Nunaata EU-mut kattussimanera). EU-p Issittumut attuumassuteqarnerata qanoq ineriartortinneqartariaqarneranut isumarput pillugu EU-mi suliffinnik ingerlaavartumik oqaloqateqarnissarput pisariaqarpoq. Tassunga ilanngunneqassaaq, EU-Parlamentimi ilaasortat peqatigalugit ilisimatitsilluni ataatsimiinnermi Inatsisartuni ilaasortanit, pingaartumik ukiup siuliani Inatsisartut aamma Europa Parlamentip akornanni ilaasortanit, Issittumut tunngatillugu apeqqutit EU-Parlamentimi oqallisigineqarneranut atatillugu qaninnerusumik suleqatigiinnissaq kissaatigineqarmat.

2010-mi Namminersorlutik Oqartussani suleqatigiissitaliortoqarpoq, Namminersorlutik Oqartussat EU-mi ingerlataqarneranni killiffiat pillugu ilisimatitsissummik suliaqartussamik aamma isumaqaatigiissutini atuuttuni, annertunerusumillu nunani tamalaani suleqatigiinnerni EU-p aamma peqataaffigisaanut tunngasutigut EU-mut siunissami pissutsinut tunngasuni nalilersuinernik saqqummiussisartussamik. Suleqatigiissitamit anguniarneqarpoq, EU-mi isumaqaatigiissutissamik nutaamik isumaqaatiginninniarnissat sioqqullugit Naalakkersuisunut inassuteqaatit pillugit missingersuummik saqqummiussisarnissaq.

6.1. Anguniakkat ilai – OLT-mik aqqissuussineq (Nunat imarpiup illuatungaaniittut & Nunat Immikkortui).

OLT-mik aqqissuussineq EF-imik isumaqatigiissutit kapitaliisa sisamaanni tunngaveqarpoq. Aqqissuussinermut ilaapput nunat ilaasortat aamma nunat immikkoortui 24-t, inatsisitigut EU-mi nunanut ilaasortanut ukununnga atassuteqartut: Frankrig, Tului Nunaat, Holland aamma Danmark. Suleqatigiinneq annertuumik katitigaavoq, ilaatigullu makkuninnga imaqarluni: niuernermin maleruagassat pillugit aalajangersakkat, peqqaarfiit pillugit maleruagassat, kulturikkut inooqataanikkullu suleqatigiinneq aamma EU-mi suliniutinut arlalinnut peqataasinnaaneri. Aqqissuussineq EU-p iluani niuerfennut akitsuusersuinikkut aamma akitsuuteqanngitsumik isersinnaanermik malitseqarpoq. Kalaallilli Nunaat aalisakkanik avammut niuernermini akitsuutinik akiliuteqannginnissaa immikkut qularnaveeqquserneqarsimavoq, tassani piumasarineqarluni EU-p aamma Kalaallit Nunaata akornanni naammaginantumik aalisarnikkut aqqissuussisoqarnissaa.

OLT-mi nunat kattuffimmik, OCTA-mik taaguusikkamik 2003-mi pilersitsipput, tassungalu Kalaallit Nunaat peqataavoq. Anguniakkat OLT-mi ministerit ukiumoortumik ataatsimiinnerini aalajangersarneqartartut pillugit OCTA suliaqarpoq. Anguniakkat niuernermin, nunat immikkoortuinut akuliutsinneqarnermin, siunissami OLT-mi/EU-mi atugassaritaasunut, aningaasanik tapiissuteqartarnernut aamma avatangiisinut kiisalu silap pissusaata allanngorneranut tunngassuteqartut. Taakku saniatigut siulersuisut sulinerannut Kalaallit Nunaat suleqataasarpog, tassa 2005-imi naalakkersuinikkut ingerlatsinermi siulittaasumut tullersortaavoq aamma 2006-imi siulittaasuvoq kiisalu allatsitit aningaaserisutullu suliaqarsimalluni.

Pingaartumik avatangiisit aamma silap pissusaata allanngornera pillugit suleqatigiinnermi Kalaallit Nunaat erseqqarissumik suleqataasimavoq, tassa suliaqarfimmi tassani Kalaallit Nunaata immikkut unammilligassaqarnera pissutaalluni. OLT-imi aqqissuussinerup 2013-imi atorunnaarnissaata tungaanut, EU-mi aamma OLT-imi nunat akornanni siunissami attuumassutissat annertuumik sulissutigineqassapput, tassunga ilanngullugit aqqissuussinerup nutaap imassai minnerunngitsumillu aqqissuussineq aqutugalugu OLT-mi nunat tapiissutisiassaasa annertussusissaat sulissutigineqassallutik.

Kalaallit Nunaat eqqarsaatigalugu OLT-mi aqqissuussinerup aalajangiusimaneqarnissaa pingaaruteqarpoq, tassa taanna ukiumut 200 million kr.-inik missingersuutitigut tapiissutisinissaq pillugu Kalaallit Nunaata EU-mik immikkut isumaqatigiissusiornissaanut tunngaviummat. Aalisarneq aamma Suleqatigiinnissaq pillugit Isumaqatigiissutit nutarterneqarnissaannut ukioq 2012 aalajangiisuusussaavoq, minnerunngitsumillu pingaarnertigut OLT-mik aqqissuussinermut tunngatillugu. Taanna kingusinnerpaamik 2012-imi juuni qaammat ministerradit akuersinissaannut piareersimassaaq, ukiumi tassani Danmarki EU-mi siulittaasuusaaq.

6.2 Suleqatigiinnissaq pillugu isumaqatigiissummi anguniakkat ilai.

Suleqatigiinnissaq pillugu isumaqatigiissut annertoog EU-p aamma Kalaallit Nunaata 2006-imi isumaqatigiissutigaat. Isumaqatigiissut suleqatigiit maannamut aalisarneq pillugu isumaqatigiissutaannik allilerivoq, aamma ilinniartitaanermut atugassanik Kalaallit Nunaata aningaasatigut qajannaatsumik tapiissutisarnissaa isumaqatigiissutip qulakkeerpaa. Suleqatigiinnerup nassataanik missingersuutitigut tapiissutinik ukiumut 200 million kr.-nik pissarsisoqartarpoq.

Taamaalilluni Kalaallit Nunaata ukiuni arfineq marlunni EU-miit katillugit 1,4 mia. kr.-inik aalajangersimasunik isertitaqarnissaq qulakkeerpa, piunasaqaataavoq anguniakkat saqqummiunneqartut nalunaarusiorneqartarnissaat.

Ilinniartitaanikkut suleqatigiinnerup ingerlanneqarnerata qiteqqunnerani ukioq 2010 qiteqqutoq nalilersuisoqarpoq. Kalaallit Nunaata pisussaaffini naammaginartumik atulersippai. Nalunaarusiani tikkuarneqarpoq, inuussutissarsiortut ilinniartitaanermut tunngasuni pingaarnersiutinermut qaninnerusumik atassuteqartariaqartut.

Ilinniartitaanermut tunngasutigut Suleqatigiinnissaq pillugu isumaqatigiissut pillugu sulineq Kultureqarnermut, Ilinniartitaanermut, Ilisimatusarnermut Ilageeqarnermullu Naalackersuisoqarfiup Bruxellesimi Aallartitaqarfik kiisalu Aningaasaqarnermut Naalackersuisoqarfik suleqatigalugit isumagivaa.

6.3 Aalisarneq pillugu isumaqatigiissummi anguniakkat ilai.

EU-p aamma Kalaallit Nunaata akornanni aalisarneq pillugu isumaqatigiissutip aalisartut europamiut Kalaallit Nunaata imartaani aalisarsinnaalersippai. Aalisarneq pillugu isumaqatigiissut piffissamut 2007-2013-imut atuuppoq. Isumaqatigiissut aningaasatigut iluanaaruteqarnissamut tunngasuvoq, tassa EU aalisagartassanik akiliisillugu Kalaallit Nunaata pisassiisutininik tunisarpaa. Kalaallit Nunaat ukiumut 120 million kr.-it missaannik pissarsisarpoq. Taakku saniatigut nalunaaruteqarneq pillugu isumaqatigiissummit takuneqarsinnaavoq, EU naammaginartumik aalisarneq pillugu isumaqatigiissummik neqeroorfigineqarsinnaatillugu Kalaallit Nunaanni aalisartut tunisassiaat niuerfimmi akitsuusersornagit eqqunneqarsinnaassasut. Taamatut akitsuusersuinnginneq 1985-imili Kalaallit Nunaata aalisakkanik avammut nioqquteqarneranut iluaqutaasimavoq. Ukiuni kingullerni akitsuuteqartitsinnginnerup nalinga appariarsimavoq. Apparneranut pingaartumik pissutaapput, EU-p WTO-mut pisussaaffii, minnerunngitsumillu Kalaallit Nunaata unammillertaanik illugiinnut iluaqutaasumik isumaqatigiissuteqartarneq, taamaalilluni akitsuuteqanngitsumik Kalaallit Nunaata eqqussisinnaaneranut immikkut iluaqutaasup nalinga naleerukkiartorsimavoq. Aalisarneq pillugu isumaqatigiissutip/isumaqatigiissummut tapiliussap nutaap isumaqatigiinninniutigeqqinnerani tamatuma naleerukkiartornera Kalaallit Nunaannit immikkut eqqumaffigineqartariaqarpoq. Nunat allameersut raajartaasa Kalaallit Nunaannit avammut niuerutigineqarsinnaanerata pillugu Kalaallit Nunaat EU peqatigalugu ullumikkut aqqissuussaqarpoq, taakkulu EU-mi niuerfinnut akitsuusersorneqaratik eqqunneqarsinnaapput. Taamatut aqqissuussinermi piunasaqarpoq, Kalaallit Nunaata inuussutissarsiutigalugu avammut niuernermi annertunerusumik kaaviiartitaqarnerunissaanut tamanna iluaqutaassappat, inuussutissarsiortut aqqissuussinermik atuinnissaat. OLT-mi aqqissuussineq nutaap atuutsinneqalerpat, immikkut aqqissuussineq manna atorunnaassaaq.

Aalisarneq pillugu isumaqatigiissut EU Kommissioni suleqatigeqqissaarlugu Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Naalackersuisoqarfimmit aamma Bruxellesimi Aallartitaqarfimmit suliarineqarlunilu malinnaavigineqarpoq. Nungusaataannngitsumik aalisarnissap qulakkeernissaa siunertaralugu Pinngortitaleriffik biologitigut siunnersuisarpoq.

Aalisarneq pillugu isumaqatigiissummut atatillugu Nunanut Allanut Pisortaqarfiup suliaa tassaavoq, pingaarnertigut Suleqatigiinnissaq pillugu isumaqatigiissutip kiisalu aalisarneq pillugu isumaqatigiissutip akornanni ataqatigiittoqarnissaanik qulakkeerinissaq. Kalaallit Nunaata EU-mik isumaqatigiissutaanut tunngatillugu Kalaallit Nunaannik isumaqatigiissuteqarneq pillugu EU tamakkiisumik isiginninnissaa pingaaruteqarpoq.

6.4 Kalaallit tunisassiaannik EU-p iluani niuerfinnut eqqussisinnaanermi anguniakkat ilai.

OLT-mik aqqissuussisoqarneratigut EU-p iluani niuerfinnut Kalaallit Nunaat akitsuusersorneqanngitsumik eqqussisinnaavoq. Aqqissuussinerup taassuma OLT-mi nunat EU-mi naalagaaffinnut ilaasortat naligiissippai, taamaattumik akitsuusersuineq tamanna pillugu kommissionip nunanik ilaannik isumaqatigiissuteqarsimanera iluanaaruteqarnarnerpaasutut Kommissionimit allaaserineqarpoq. OLT-mi nunanut tamanut atuuttoq tassaavoq, tunisassiat EU-mut nioqqutigisinnaasat akitsuusersorneqaratillu akileraaruserneqartussaanginnerat. Nioqqutissat EU-mit OLT-mi nunanukartinneqartut OLT-mi nunanit akitsuusersorneqarsinnaanerat aqqissuussinermit akornuserneqanngilaq. Aqqissuussineq tamanna Kalaallit Nunaannut pitsaasumik periarfissiillunilu iluaqutaasimavoq, tassa nioqqutissanit EU-mit eqqussorneqartunit nunatta karsia 1985-imili akitsuutitigut akileraarutitigullu annertuunik isertitaqarsimavoq. OLT-mi aqqissuussineq 2013-imi nutarterneqassaaq. Akitsuuteqartitsinnginnerup kimecerukkiartornera pillugu ajornartorsiut EU OLT-mi ukiumoortumik ataatsimeersuarnermi oqallisigineqartarpoq. Nunani allaneersut assigusumik atugassaqartinneqarlutik unammillertut, OLT-p nioqqutissaataasa niuerfinnut eqqunneqarsinnaanerat ingiartarpaat, tassa unammillertit tunisassiornikkut annertuumik ingerlatsisinnaanerat OLT-ip avammut niuerneranut assersuunneqarsinnaanginnami.

- Puisinit tunisassianik eqqussinissamut inerteqquteqarneq aamma Inuit ilaatinneqannginneri

Namminersorlutik Oqartussat iliuusissaat Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Naalackersuisoqarfiup, Nunanut Allanut Pisortaqarfiup kiisalu Nunanut Allanut Ministeriaqarfiup akornanni suleqatigiilluarnikkut aqqissuunneqarpoq.

Iliuusissami kalaallit puisit amianit tunisassiaasa tamakkiisumik inerteqqutigineqarnissaat pinngitsoortinniarneqarsimavoq, tamatumalu nassataanik 2009-mi maaji qaammat Europaparlament siunnersuutip ulloq 20. august 2010-mit atuutilernissaa taperserlugu taasivoq. Namminersorlutik Oqartussat kissaatigisaattut Inuit ilaatinneqannginnissaat akuersissutigineqarpoq.

Puisit amii pillugit peqqussummi killilersuinerup atulersinnissaanut piareersaanermi Namminersorlutik Oqartussat toqqaannartumik peqataatinneqarsimanngillat. Taamatut ilusilersuinissaq Kommissionip piginnaatitaaffigalugulu suliasaraa. Akerlianilli Namminersorlutik Oqartussat Nunanut Allanut Ministeriaqarfik suleqatigalugu killilersuinissamik Kommissionip sulinerani malinnaanissamut periarfissaqarsimapput, kalaallit puisit amiinik avammut nioqquteqarnerannut tunngatillugu paasissutissat tunuliaqutaannik pimoorussisumik ilanngussisarlutik. Tamanna kingullermik pivoq, Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Naalackersuisoqarfiup aamma Bruxellesimi Aallartitaqarfiup 2010-mi februaari qaammat CITES-imi ataatsimiititaliap tusarniaatitsineranut aamma CITES-ip ulloq 14. april 2010-mi ataatsimiinneranut peqataaneranni.

Puisip sumit pisuunera pillugu uppernarsaasussamik tatiginartumik Kalaallit Nunaanni oqartussat toqqaassasut allannguinerup pisussaaffilerpaa. EU-mi niuerfinnut eqqussisinnaanermut tamanna piumasaaqataavoq. Taamatut uppernarsaateqanngitsunik puisit amiinik eqqussuisoqassappat akitsuusersuinermi oqartussat ameq arsaarinnissutigisinnaavaat, akuerisaasumik uppernarsaammik saqqummiussisoqarnissaata tungaanut.

Piumasaaqammik atuutsitsilernissaq piginnaasaqarnerlu Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Naalackersuisoqarfimmiippoq, taamaattumik Kalaallit Nunaata Aallartitaqarfia aamma Nunanut Allanut Ministeriaqarfik Naalackersuisoqarfik peqatigalugu suliniutinik

ataqatigiissaarisuusarput. Inuit ilaatinneqannginnerat Kalaallit Nunaanut iluaqutaasumik iluaqutigineqarsinnaasariaqarpoq.

6.5 EU-mi suliaasat pillugit suleqatigiinnerup iluani anguniakkat ilai.

Europami nunat killeqarfii akimorlugit suliniutini suleqatigiinnissamut ilisimasanillu avitseqatigiinnissamut periarfissat pitsaanerulersinniarlugit inuussutissarsiutinik ineriartortitsinermut, ilinniartitaanerup, nutaaliornep, avatangiisit, kulturip ilisimatusarnerullu iluanni nunarsuup ilaani suleqatigiinnerup nukittorsarnissaanut suliniutitigut tapersersuinerit arlallit EU-p pilersissimavai. Kalaallit Nunaat OLT-mi inissisimanermigut EU-mi suliniutinut arlalinnut peqataasinnaavoq, taamaattumillu kalaallit suliffeqarfii ilinniartuullu EU-mi nunani ilaasortani suliffeqarfiit ilinniartuullu assigalugit qinnuteqarsinnaallutik.

Kalaallit Nunaata sapinngisamik annertunerpaamik iluanaaruteqarnissaa Naalakkarsuisut sulissutigaa. Ilisimatusarnermut suliffeqarfinillu ineriartortitsinermut, teknologiimik piginnaasanillu nuussinermut, nutaaliornep, inuussutissarsiutinik ineriartortitsinermut attaveqarfinillu pilersitsinermut aningaasatigut tapiisuteqartarneq aqutugalugu iluanaaruteqartoqarpoq. Anguniagaq tassaavoq, Kalaallit Nunaanni suliniutinut peqataasinnaasunik pikkorissaaneq.

Kalaallit Nunaat aamma Northern Periphery Programmeme (NPP) peqataavoq, tassani ajornartorsiutit immikkuullarissut aallaavigineqartarput, soorlu Issittumi Atlantikullu Avannaani nunani immikkoortuni inukitsut atugaannut tunngasut. Nunanut Allanut Pisortaarfik NPP-mi aqutsisoqatigiinnut ilaasortaavoq, aamma inuussutissarsiutinigut ineriartortitsinermik, nutaaliornep, assartuinnep, takornariartitsinermik, ilisimatusarnermik ilinniartitaanermillu suliaqarnerup Kalaallit Nunaata iluaquteqarnissaa anguniarlugu aningaasat pingaarnersiorlugit suliniuteqarnermut peqataasarpoq.

6.6 Kimberleyi (KP) ingerlatsinermi anguniakkat ilai.

KP tassaavoq, akkerliiffiusumik diamantinik niuernernerup unitsinneqarnissaa anguniarlugu naalagaaffiit, suliffissuit diamantilerisut kiisalu NGO-t akornanni nunani tamalaani suleqatigiiffik.

Aatsitassanut Ikummatissanullu Pisortaarfip Nunanut Allanut Ministeriaqarfik aamma Bruxellesimi Kalaallit Nunaata Aallartitaqarfia peqatigalugit ingerlatsinermi tassani Kalaallit Nunaat qanoq peqataasinnaanersoq misissorsimavaa. Diamantinut suliarineqanngitsunut tunngatillugu suliniutit nakkutigineqassasut KP-mik ingerlatsinermik peqataasunut piunasaqatigineqarpoq. Siunissaq qaninneq isigalugu pilersaarut tassaavoq, Suleqatigiinnissaq pillugu isumaqatigiissummik tunngaveqarluni Kalaallit Nunaata nunap ilaasortaasup Danmarkip ilagisaatut EU-p ataatsimoortumik ataqatigiissaarinerani peqataasinnaanerata KP-mi ingerlatsisunit akuerineqarnissaa.

7. Nunani Avannarlerni suleqatigiinneq.

Nunani Avannarlerni suleqatigiinnermi Kalaallit Nunaata peqataanera Nunat Avannarliit Siunnersuisoqatigiivi aamma Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisoqatigiivi pillugit Helsingforsimi isumaqatigiissutaasumik aallaaveqarpoq, isumaqatigiissut kingullermik 1993-imi nutarterneqarpoq. Kalaallit Nunaat 1984-imili peqataavoq. Suleqatigiinneq Nunat Avannarliit Siunnersuisoqatigiivini aallaaveqarpoq, taanna tassanutavoq inatsisartutigut suleqatigiinneq,

Inatsisartut ilaasortanik marlunnik toqqaasarput. Nunani Avannarlerni naalackersuisutigit suleqatigiinneq Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisoqatigiivisa ingerlappaat, tassani Savalimmiut Ålandilu assigalugit Kalaallit Nunaat oqaaseqarsinnaatitaalluni siunnersuuteqarsinnaatitaallunilu sulinermi peqataavoq. Aammattaaq Nunani Avannarlerni suleqatigiinneq pillugu immikkut iliuutsit innersuussutigineqarput.

Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisoqatigiivinut /ministerit suleqatigiinnerannut Naalackersuisut suleqateqarnerannut atatillugu Nunanut Allanut Pisortaqarfik allattoqarfiuvoq. Naalackersuisuni ilaasortat ataasiakkaat akisussaaffimminnut atatillugu suliatigit ministerrádinut peqataasarput.

Inatsisartut matumani ataatsimiinneranni Nunani Avannarlerni suleqatigiinnermi iliuusissat nutarterneqarnerat Naalackersuisunit saqqummiunneqassaaq, taamaalilluni Nunani Avannarlerni nunat immikkoortuini naalackersuinikkut suleqatigiinnerup, Naalackersuisut nunanut allanut tunngasutigut naalackersuinikkut iliuusissaannut tamarmiusumut ilaatinneqarnissaa qulakkeerneqassaaq. Iliuusissamut tunngasortaa nassuiaammik malitseqartinneqassaaq, tassa Nunat Avannarliit Siunnersuisoqatigiivi ukiumi kingullermi ataatsimiinnerata kingorna sulineq nassuiarneqassaaq.

Nunat Avannarliit Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisoqatigiinni suleqatigiinnerat pingaaruteqarpoq, tassa nunanut allanut tunngasutigut naalackersuinikkut ingerlatsilluni sulinermut nalinginnaasumut tapersersuisunik Naalackersuisut tassani toqqaannartumik peqataanermikkut inerniliisinnaagamik. Tamanna Issittoq pillugu naalackersuinikkut ingerlatsinermi tigussaasumik takuneqarsinnaavoq, tamannalu Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisoqatigiinni suleqatigiinnermut aalajangersimasumik maannakkut ilaalersimavoq. Taamatut ingerlatsinerup Issittumi Siunnersuisoqatigiinni naalackersuinikkut ingerlatsinermi suliniutit taperserpai, tamatumalu kingunerisimallugu iliuusissat aalajangersimasut arlallit kalaallinit peqataaffigineqartut naammassineqarnerat.

Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisoqatigiinni ilaatigut Canadami suleqatigiinnermut najoqqutassiai nutaat, ukioq manna Nunani Avannarlerni Siunnersuisoqatigiinni saqqummiunneqartussat aamma suliniutaapput, najoqqutassiat kimmuk sanilitsinnut qaninnernut tunngatillugu naalackersuinikkut ingerlatsinerput tapersersinnaavaat.

Tamatuma Kalaallit Nunaannut periarfissiinera erseqqissarniarlugu, nunani tamalaani suleqatigiinnerput pillugu paasissutissiisarnepuk nukittorsarneqarnissaa pillugu Naalackersuisut anguniagaqarput. Tamanna pingaartumik Nunani Avannarlerni suleqatigiinnermut atuuppoq, suliniutinut aalajangersimasunut il.il. inuiaqatigiit peqataasinnaanerat periarfissaavoq.

8. FN

FN-ip sulinerá Naalackersuisut ingerlaavartumik malinnaaffigivaat aamma FN-ip isumaqatigiissutaasa nalunaarutaasalu Kalaallit Nunaannit malinneqarnissaat ilungersuutigivaat. Taamaalilluni Kalaallit Nunaat Danmarkip aallartitaanut suleqataalluni FN-ip Ataatsimeersuartarnerinut peqataasarpoq, aamma oqartussaaffinni assigiinningsuni, tassunga ilanngullugu Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiinni taakkulu ataanni akisussaaffeqarfinni, kiisalu nunat tamalaat isumaqatigiissutaannik naalagaaffiit malinninersut pillugu piffissalersukkamik misissuisarnernut atatillugu, nakkutilliisuutitatu komiténi ataatsimeeqataasarluni.

Nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffiisa atugaasalu siuarsarnissaannut nunat tamalaat suleqatigiinneranni Naalakkersuisut pimoorussillutik suleqataapput. Sulineq qallunaat naalakkersuisui aamma ICC suleqatigeqqissaarlugit ingerlanneqarpoq.

8.1 FN-imi inuit pisinnaatitaaffii pillugit sulinermi anguniakkat ilai.

Inuit pisinnaatitaaffii pillugit apeqqut siusinnerusukkut Namminersornerullutik Oqartussani maannakkullu Namminersorlutik Oqartussani pingaaruteqartumik inissisimavoq. Taamaalilluni inuit pisinnaatitaaffii pillugit isumaqatigiissutini annertuuni tamani FN-ip nakkutilliisuinut nalunaarusiortoqartarpoq, soorlu aamma Kalaallit Nunaanni inuit pisinnaatitaaffiisa inissisimanerannut tunngassuteqartunik ingerlaavartumik misissuinernut Naalakkersuisut peqataasartut.

Naalakkersuisut 2009-mi juuni qaammat sulileramilli, inatsisitigut suliniutinik suliaqarnitsinni, inuit pisinnaatitaaffiisa tunngavii tamatigut peqataatinneqartarnissaasa qulakkeerneqarnissaat siunnerfeqartumik sulissutigisimavaat. Peqatigisaanik inatsisissanik piareersaanermi inuiaqatigiit suli annertunerusumik akuutinneqarnissaat Naalakkersuisunit qitiutinneqarluni sammineqarpoq, taamatullu sulineq inuiaqatigiinnut kalaallinut tulluarsarlugu aqqissuunneqarpoq.

FN-ip Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiivisa ataanni Nunarsuaq tamakkerlugu Piffissakkaartumik Nalilersuinermi (Universal Periodic Review, UPR) Naalagaaffeqatigiit misissorneqarnerannut atatillugu Kalaallit Nunaanni inuit pisinnaatitaaffiisa inissisimanerat pillugu tamanut tusarniaanissaq Naalakkersuisut eqqortuusorivaat, soorlu Danmarkimi Savalimmiunilu aamma taamaaliortoqarsimasoq.

8.2 FN-imut nunallu inoqqaavinut tunngatillugu anguniakkat ilai.

Kalaallit Nunaa Namminersornerulernermik aamma Namminersornermik Danmark peqatigalugu aqqissuussinermigut, nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffiinnut tunngatillugu nunanut allanut maligassiuisuusimavoq. Nunanut Allanut Ministeriaqarfik ICC-lu suleqatigalugit Nunanut Allanut Pisortaqarfik, Naalakkersuisut sinnerlugit, Nunat Inoqqaavinut tunngasutigut FN-p ataavartumik Isummersoqatigiiffianik (UNPFII) pilersitsinermut peqataasimavoq, taanna qaffasissumik suleqatigiiffiuvoq annertuumik piginnaatitaaffeqartoq, tassani ilaatigut aningaasarsiorneq, inoqqaanikkut ineriartorneq, avatangiisit pillugit apeqqutit, ilinniartitaaneq, peqqissuseq aamma inuit pisinnaatitaaffii ilanngullugit suliarineqartarput. UNPFII New Yorkimiittumi FN-ip Qullersaqarfiani allattoqarfeqarpoq.

FN-ip Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiivisa (HRC) pilersinneqarnerannut atatillugu Siunnersuisoqatigiinnut siunnersuisarnissaq qulakkeerniarlugu, nunat inoqqaavinik immikkut ilisimasallit Nunat Inoqqaavisa Pisinnaatitaaffiinnut tunngatillugu Immikkut Ilisimasaqartut pilersinneqarnissaat Kalaallit Nunaata Danmarkillu peqataaffigivaat. Ataatsimiinnerni peqataasarnikkut aamma nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffiisa, FN-ip Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiivinit tunngaveqartut pilersinneqarnissaannut tunngatillugu ingerlaavartumik misissuisarnissanut siunnersuuteqartarlutik Naalakkersuisut suleqatigiinnermik taassuminnga tapersersuipput.

Nunat Inoqqaavisa Pisinnaatitaaffii pillugit FN-ip Ataatsimeersuartuisa Nalunaarusiaat 2007-mi septembarip 13-iani akuersissutigineqarpoq. Nalunaarutip atulersinneqarnera Nunarsuarmi Nunat

Inoqqaavi pillugit FN-ip Nunani Tamalaani ukiunik qulinngortorsiorfitsineranik suliaqarnermut pingaaruteqarpoq, nalunaarut FN-ip suliaqarfiinut tamanut saqqummiunneqarpoq. USA-p Præsidentiaata Obamap 2010-mi decembari qaammat nalunaarummik tapersersuineratigut, pimoorussinerusumik atulersinnissaanut ammaassisoqarpoq.

Nalunaarut inatsisitigut pituttoorneqanngikkaluartoq, naalagaaffiit aamma nunat inoqqaavisa akornanni suleqatigiinnermut pingaarutilimmik isumassarsiorfiullunilu malittarisassaassasoq Naalakkersuisut nalilerpaat.

Kalaallinut atatillugu oqaatigineqarsinnaavoq, namminersulerneq pillugu ingerlatsineq imminermini Nalunaarummi aalajangersakkanik pisinnaatitaaffinillu atulersitsinerneq assersuutaasoq, takkunani pingaarnersaallutik nammineq aalajangersinnaanermut pisinnaatitaaffeqarneq, nunap isumalluutaanik atuinissamut pisinnaatitaaffeqarneq, nammineq ineriartornissamut inuiaat inuillu ataasiakkaat sunniuteqarnissamut akisussaassuseqarnissamullu pisinnaatitaaffeqarnerat.

Nunat inoqqaavisa nunarsuarmiunit akuerineqarnissaannik taakkulu pisinnaatitaaffiisa atuutsinneqalernissaannik qulakkeeriniarnerup ajutoorneranut ilaatigut Aningaasarsiornikkut ajornartoorneq pissutaaqataasoq Naalakkersuisut eqqumaffigivaat. Taamaattumik taamatut ingerlanerup illuatungilernissaa Naalakkersuisut pingaartippaat, assersuutigalugulu december 2010-mi Mexicomi nunarsuarmi siuttut COP16-imi sila pillugu ataatsimiinnerannut atatillugu, nunat inoqqaavisa sila pillugu sulinerneq ilaatittuarneqarnissaat tusartissimmallugu, tamatumami inuit inuuginnarnissaat immikkut ittumik sunnertarmagu.

8.3 Anguniakkat.

- Naalakkersuisut danskit naalakkersuisuinik suleqateqarlutik FN-ip nakkutilliisuinut nalunaarusiornerneq ingerlateqqinniarpaat, kiisalu FN-ip Inuit pisinnaatitaaffi pillugit isumaqatigiissutaasa Kalaallit Nunaanni atuutsinneqalernissaannut tunngatillugu misissucqataasarnissaq sulissutiginiarpaat.
- Inuit Pisinnaatitaaffi pillugit siunnersuisoqatigiit ataanni UPR-mi Naalagaaffeqatigiit misissuiffigineqarnissaata tullinnguuttup piareersarneqarneranut atatillugu Kalaallit Nunaanni inuit pisinnaatitaaffiisa inissisimanerat pillugu Naalakkersuisut tamanut tusarniaasimapput. Aammattaaq Naalagaaffeqatigiit UPR-mut nalunaarusiornerneq Naalakkersuisut peqataasarput, tamanna ukiut sisamakkuutaarlutit pisassasoq naatsorsuutigineqarpoq.
- Nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffiisa qulakkeerneqarnissaannut suliniutit arlalippassuit Naalakkersuisut tapersersugaraat, aamma FN-ip Nunat Inoqqaavisa Pisinnaatitaaffi pillugit Nalunaarutaata Issittumi nunarsuarmilu atuutsinneqalernissaanut sulinerneq ingerlatiinnarniarpaat.
- Nunani tamalaani ingerlatsinerneq nunat inoqqaavisa peqataatinneqarnissaat pillugu Naalakkersuisut sulinerneq ingerlatiinnarniarpaat, tamannami nunat inoqqaavisa inuunerminni atugarisaannut inuunnarnissaannullu pingaaruteqarpat.

9. Ineriartortitsineq pillugu naalakkersuinikkut ingerlatsineq

Nunat inoqqaavinut tapiissuteqartarneq Danmarkip 1994-imili ineriartortitsinikkut

suleqatiginnilererani aallunneqarsimavoq, tassani danskit kalaallillu ataatsimoorlutik suliniuteqarnerisigut, Nunat Inoqqaavinut Tapiissutit pillugit iliuusissaq akuersissutigineqarpoq.

Iliuussissap atulersinnissaa ineriartortitsinermi aningaanic tapiiffigineqarmat, nunat siuarsimasut nunat inoqqaavinut tapiissuteqartarnissaat, soorlu Issittumi nunanut amerlanernut, periarfissaasimangilaq.

Ineriartortitsineq pillugu naalakkersuinikkut ingerlatsinissap nutaap, Piitsuunermiit Kiffaangissuseqarnermut –Kiffaangissuseqarnermiit Allanngornermut taaguuteqartup, juuni 2010-mi Folketingimit akuerineqartup oqaasertalersorlugu suliamik Danmarkip aallartitsineranut atatillugu, Ineriartortitsinermit ministerip Søren Pindip aamma Naalakkersuisut Siulittaasuata akunnerminni aalajangiuppaat, pingaarnertut iliuusissaq nutaaq eqqarsaatigalugu, nunat inoqqaavinut tapersersuiniarluni iliuusissaq misissorneqassasoq. Misissuineq taanna, ilaatigut avataanit siunnersortimik ikiorteqarluni ingerlanneqartoq, 2011-p upernaavani naammassineqarpoq.

Inerera tassaavoq, danskit ineriartortitsinikkut ingerlatsinerat nutaaq kiisalu nunarsuarmit ineriartortitsinermit suleqatigiinnerannut ingerlatseriaatsimik allannguineq eqqarsaatigalugu nunat inoqqaavinut tapiissutit qanoq pitsaanerpaamik tigussaasumillu ingerlatiinnarneqarsinnaaneri pillugit sulinermit sammitillugu oqaaseqaat.

Ineriartortitsineq pillugu naalakkersuinikkut ingerlatsineq nutaaq eqqarsaatigalugu, kikkut tamat oqartussaaqataanerat aamma sila pissusia pillugit kapitalini nunat inoqqaavi eqqaaneqarput. Nunarsuaq tamakkerlugu naalakkersuinikkut ingerlatsinermi allanngortitsinerit eqqarsaatigalugit ikiorsiinerit sunniuteqarnissaat pillugit Parisimi nalunaarut saneqqunneqarsinnaangilaq, tassani piumasaaqataavoq, ineriartortitsinermit atatillugu ikiorsiisarnerit ataqatigiissaarneqartassasut aamma nunat ikiorsiissutinik pissarsisartut ikiorsiissutinik piginnittuullutillu nakkutiginnittuussasut. Tamatuma malitsigisaanik, nunat ineriartortifusut namminneq pingaarnersiuiunerannut tapiissutit missingersuutitigut tapiissutit tunniunneqartalerput.

Tamatuma kingunerisaanik nunat inoqqaavinut tapiissutinik tunniussisarneq annertuumik unamminartoqalerpoq, pingaartumik nunani naalakkersuisut tapiissutinik pissarsisut namminneq pingaarnersiuiernerminni nunat inoqqaavinik ilaatitsinngitsuni. Aammattaaq nunat tamalaat suleqatigiiffinut tunngatillugu tamanna atuuppoq, tassa suliniutinut nunat inoqqaavinut immikkut sammitinneqartunut tapiissutinik tunniussisoqarsinnaajunnaarpoq.

Tamatuma toqqaannartumik kingunerisaanik ILO-p, UNDP-ip (FN-ip ineriartortitsinermit suliniutaa) aamma OHCHR-ip (Inuit pisinnaatitaaffii pillugu FN-imi Højkommissærip Allaffia) 2010-mi UNIPP pilersippaat (UN – Indigenous Peoples' Partnership), aningaasaateqarfik arlalinnut aningaasaliissuteqarsinnaasoq. Siunertaq tassaavoq, nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffiisa qulakkeerneqarnissaannik suliaqarnissamut, sunniuteqarluartumik oqaloqatigiinnermi ingerlariaatsinik, suleriaasissanik suleqatigiissutissanillu pilersitsinissaq anguniarlugu ingerlataqartut, pingaartumik naalakkersuisut, nunat inoqqaavi kattuffiillu akornanni piginnaasatigut ineriartortitsinissamut toqqaannartumik aningaasatigut tapiissuteqartarnissaq.

9.1 Ineriartortitsineq pillugu naalakkersuinikkut ingerlatsinerup iluani anguniakkat ilai.

UNPFII-p (nunat inoqqaavinut tunngasutigut Isummersoqatigiiffik), aningaasaateqarfik arlalinnut tapiissuteqarsinnaasoq UNIPP peqatigalugu, nunat inoqqaavinut tunngatillugu siunertanut nunani tamalaani suleqatigiiffinni kisiartaallutik aningaasatigut toqqaannartumik ikiorsiissutinik

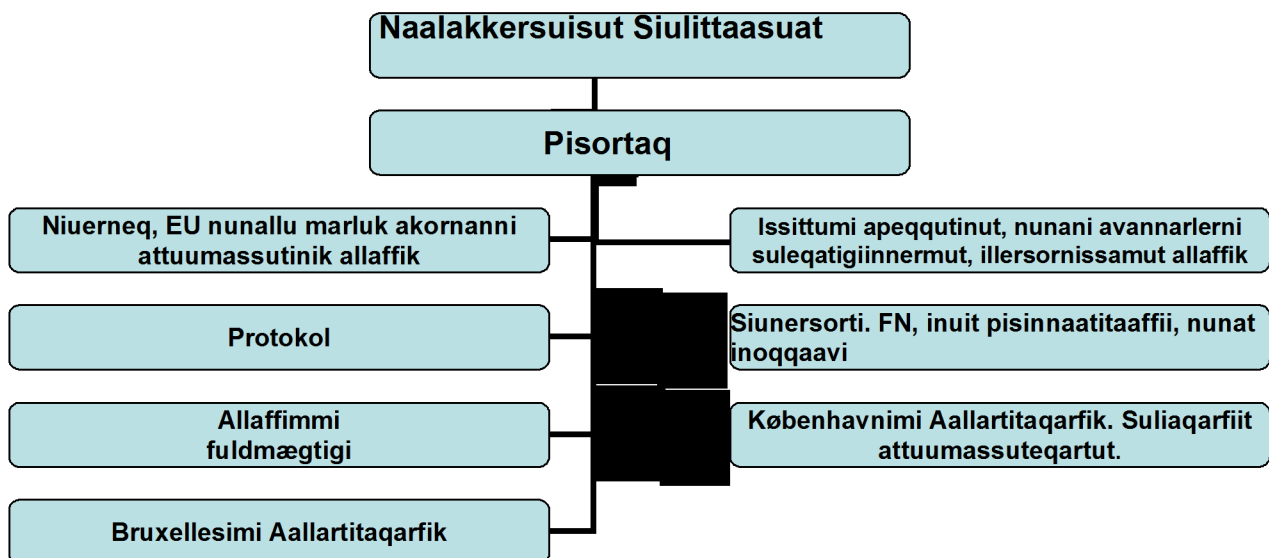
pisartagaqarsinnaanerisa atorluarneqarnissaat pingaaruteqarpoq. Nunat inoqqaavisa, nunani Danmarkimik suleqateqanngitsuni, pisariaqartitaannut tapiissuteqarsinnaaneq UNIPP-imut tapiissuteqarnerup periarfissippaa.

Parisimi nalunaarutip atugassarititaasa iluanni ineriartortitsinermik suleqatigiinnermi nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffii inunerminnilu atugarisaat, nunanik pissarsisunik naalackersuinikkut oqaloqatigiittarnermut aamma isumaqatiginninniarnermut aalajangersimasumik immikkoortutut ilaatinneqartassapput, kiisalu ikiorsiisarneq pillugu nunani tamalaani suleqatigiiffinnik oqaloqateqarnermi aamma taama pisoqartassasoq.

Issittumi nunani sanilitsinni, pingaartumik Ruslandip Issittortaani, nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffii inunerminnilu atugaat pillugit tapiissutaasartut maannakkut annikilliarortut pilerseqqinniarlugit, nunanut ineriartortunut tapiissutaasartut avataatigut aningaasanik nassaarnissaq Naalackersuisut sulissutiginiarpaat.

Kiisalu Danmarkip aamma Kalaallit Nunaata atatitsiinnaratik, aammali nunani tamalaani ineriartortitsilluni suleqatigiinnermi nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffiisa inunerminnilu atugaasa iluanni nukittorsaanissaat ilisimasaqarnermillu atuisarnissaa Kalaallit Nunaata sulissutiginiarpaat.

10. Nunanut Allanut Pisortaqrarfiup iluani aaqqissugaaneq

Nunanut Allanut Pisortaqrarfimmi maannakkut aaqqissuussineq, 2009-mi atulersinneqartoq, iluatsissimasutut isigisariaqarpoq. Akuleriissilluni aaqqissuussineruvoq suliassaqrarfiit nunanilu piginnaasaqrarfiit isiginiarneqarlutik. Nunanut, suleqatigiiffinnut suliatigullu sammisanut

tunngatillugu immikkut ilisimasaqartunut ingerlatsivinnik pilersitsisoqarsimavoq. Allaffik marlunnik tunngaveqarpoq. Niuernikkut naalackersuinikkullu ingerlatsineq.

Nuummi NAP-imi atorfiit quliupput:

Pisortaq ataaseq, allaffimmi pisortat marluk, tikeraartitsinermi/tikeraartoqarnermilu suliarinninnermut pisortaq ataaseq kiisalu Hans Egedep Illuani aqutsinissamut ikiorti ataaseq, siunnersortaaneq ataaseq, fuldmægtigit pingasut allaffimmilu fuldmægtigi ataaseq. Taakkununga ilaapput Bruxellesimi Aallartitaqarfik aamma isumalluutit Københavni Aallartitaqarfimmut attuumassutillit.

Tikeraartitsinermi/tikeraartoqarnermilu suliassat isumagineqartarnerat allaffiup ingerlatsineranut pingaaruteqartunut ilaapput. Ingerlatsinermi ilassinninnermut tikeraartoqarnermullu tunngatillugu ingerlatat arlalissuit isumagineqartarput. Kalaallit Nunaannut annertusiartuinnartumik soqutiginninneq taamatut ingerlatsinermut annertuunik piimasaqaateqarfiuvoq, tassanilu isumalluutit killeqarlutik. Siunissami ingerlatsinerup taassuma nukittorsarnissaa naatsorsuutigisariaqarpoq.

Kalaallit Nunaata nunani allani aallartitaqarnera pingaartutut isigineqarpoq. Københavni Aallartitaqarfik Kalaallit Nunaata aamma kalaallit Danmarkimiittut pisariaqartitaannut tunngatillugu immikkut inissisimavoq. Bruxellesimi Aallartitaqarfik Kalaallit Nunaata EU-mi soqutigisaanut tunngatillugu pingaaruteqarluinnarpoq.

Kalaallit Nunaata nunanit tamalaanit annertunerusumik isiginiarneqalernerani sinniisoqarnissamut pisariaqartitsinera annertusissaaq. Kalaallit Nunaata najuuttarnissaa Kalaallit Nunaatalu inissisimaneranik periarfissaanillu qanittumik malinnaasoqartarnissaa pingaaruteqarpoq. Nunat maannakkut siunissamilu Kalaallit Nunaannut annertuumik pingaaruteqartussat tassaassapput USA, Canada, Tyskland, Tuluut Nunaat, Frankrig, Rusland aamma Japan: tassa naalackersuinikkut ingerlatsinermut tunngatillugu aamma niuernermit ingerlatsinermut tunngatillugu. Washingtonimi aallartitaqarnissamut isumalluutit sorliit piimasaqaataassanersut ersarinnerusumik misissorneqarnerat Nunanut Allanut Pisortaqarfimmit maanna ingerlanneqarpoq, aamma Kalaallit Nunaannut tunngatillugu danskit aallartitaqarfiini pingaaruteqartuni kalaallit inuusuttut ilinniarnissaannut suliffimmillu misiliinissaannut aningaasaliissuteqarsinnaanermut periarfissat sulissutigineqarput. Tassunga atatillugu Tyskland, Tuluut Nunaat, Frankrig, Rusland, Canada aamma Japan nunaapput soqutiginaatillit. Kalaallit Nunaata Ottawami Canadamiittumi ukiuni sisamani (1998-imiit 2002-mut) aallartitaqarsimanera assersuutissaavoq.

Pissusissamisoorpoq Savalimmiunut Islandimullu imminut assersuussinnaaneq, Savalimmiut 50.000-ingajannik inoqarpoq, Københavni Bruxellesimilu sinniisoqarnerup saniatigut Islandimi Londonimilu soqutigisatigut allaffeqarpoq.

Island 318.000-inik innuttaqartoq nunarsuup immikkoortuini tamani nunat 21-t aallartitaqarfittut sinniisoqarfigai, taakkununga pingarnersaasut tassaagunarlutik USA, Japan, Kina, Canada, Belgien/Bruxelles, Rusland, Indien, Tuluut Nunaat kiisalu Skandinaviami nunat.

Nunani allani sinniisuutitat Kalaallit Nunaata soqutigisaanik saqqummiisarnissaasa aamma isumaginnittarnissaasa saniatigut, kalaallit inuusuttortaasa piginnaasatigut pininnaasatigullu ineriartortinneqarnissaannut tunngaviussapput pingaaruteqarluinnartut. Piffissaq ungasinnerusooq isigalugu nunani tamalaani suliassat pingaaruteqartut kalaallinit isumagineqarsinnaasariaqarput. Qallunaat naalagaaffiillu allat misilittagaat killeqartumik kalaallinut nuutsinneqarsinnaapput.

Taamaattumik siunissami nunanut allanut tunngasutigut naalackersuinikkut ingerlatsisarnissamut Kalaallit Nunaata isumalluutaasa aningaasaliiffigineqartarnissaat pingaaruteqarpoq.